

2002
ročník XLV

Těšínsko

vlastivědný časopis

číslo 4

Obsah

1

Fojti na frýdeckém panství

Miloslav Kroček

9

Bludovický zvon z roku 1617

Těšínská šlechta na Dolních a Horních Bludovicích před Bílou horou Jiří Stibor – Karel Müller

16

Z dějin luterské liturgie na Těšínsku v 18. století

Daniel Spratek

19

Lidový malovaný nábytek ve sbírkách Muzea Těšínska

Věslava Branná

23

Vojtěch Martínek a Richard Skácel ve světle korespondence

Kateřina Janásová

26

Krajinské výstavy v Místku a Frýdku v letech 1926 a 1935

Tomáš Adamec

29

Nepovolené svatby a jiné trable slezských legionářů na Sibiři

Marek Skýpala

31

Nedožitě osmdesátiny Andělína Grobelného a Bedřicha Havlíčka

Radim Prokop

33

**Muzeum Těšínska se představuje
Hradiště Chotěbuz–Podobora**

Jana Slowiočková – Monika Zbranková

Vydává Muzeum Těšínska v Českém Těšíně
Adresa redakce: Muzeum Těšínska, 737 27 Český Těšín, Hlavní tř. 13 - 15
tel. 558 761 211, fax 558 761 223, E-mail: muzeum @muzeumct.cz
Odpovědný redaktor: ing. Jaroslav Keller
Výkonný redaktor: doc. Rudolf Žáček, Dr.
Tajemnice redakce: Vlasta Byrtusová
Redakční rada: dr. Karel Bogar, doc. dr. Mečislav Borák, CSc., Vlasta Byrtusová,
doc. dr. Dan Gawreckí, CSc., doc. dr. Blažena Gracová, CSc., dr. Dušan Janák,
Dr., prof. dr. Zdeněk Jirásek, CSc., dr. Jaromír Kalus, dr. Jiřina Kábrtová,
ing. Jaroslav Keller, dr. Irena Korbelářová, Dr., doc. dr. Pavel Kouřil, CSc.,
dr. Karel Müller, doc. dr. Radim Prokop, CSc., dr. Erich Šefčík,
Kateřina Švendová, Petr Tesař, Jiřina Veselská, doc. Rudolf Žáček, Dr.
Grafický návrh: Petr Tesař, Studio UPGRADE, v.o.s. Ostrava
Odevzdáno do tisku: 1. 11. 2002
Vyšlo: 16. 12. 2002
Tisk: Kartis, ul. K. H. Borovského, 733 01 Karviná-Fryštát

Nevyžádané rukopisy, fotografie a kresby se nevracejí.
Za obsah článku zodpovídá autor.
Časopis lze zakoupit v Muzeu Těšínska v Českém Těšíně, Hlavní tř. 13
nebo v jeho pobočkách ve výstavní síni Musaion v Havířově, Dělnická 14,
v Památníku životické tragédie v Havířově-Životících, ve Výstavní síni Muzea
Těšínska v Karvině-Fryštátě, ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Jablunkově,
ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Orlové, v Technickém muzeu v Petřvaldě.
Rozšiřuje redakce, kde si lze také objednat (i telefonicky) předplatné nebo
jednotlivá čísla časopisu.
Vychází čtvrtletně, cena jednoho výtisku 15 Kč
pro předplatitele 10 Kč
celoroční předplatné 40 Kč a poštovné
Identifikační číslo: ISSN 0139-7605
Evidenční číslo MK ČR: E 11319
Podávání novinových zásilek povoleno Oblastní poštou v Ostravě č. j.
2726/92-P/1 ze dne 30. 11. 1992

Fojti na frýdeckém panství

Miloslav Kroček

Úvod

Z doby středověku až do zániku feudálního řádu v 19. století udrželo se tradiční rozvrstvení vesnického obyvatelstva. Bylo určeno mírou vlastnictví půdy, ovšem v mezích stanovených vlastnickými právy feudální vrchnosti.

Na nejvyšším stupni vesnické společnosti stáli rychtáři, kterým se v našem moravsko-slezském prostoru říkalo fojti.¹ O stupeň níže se nacházeli sedláci (volní nebo robotní), pak zahradníci (volní či robotní), pod nimi chalupníci (opět volní nebo robotní) a docela dole podruzi zvaní též komorníky nebo hofery, vesměs to byli dělníci v žoldu výše postavených hospodářů.

Fojt – i když byl příslušníkem dědinského obyvatelstva – měl úlohu prostředníka mezi vrchností a obcí, byl tedy vlastně jakýmsi panským úředníkem, pověřeným spravovat obec dle nařízení a v zájmu vrchnosti. Jeho povinností bylo vybírat od poddaných peněžité a naturální dávky a odvádět je vrchnosti, dbát o plnění jejich robotních povinností, dohlížet, aby dobře hospodařili a neohrozili příjmy vrchnosti a potlačovat projevy odporu poddaných. Zato měli fojti privilegiované postavení, byli volní – tedy osvobození od roboty, ale nikoli od peněžních a naturálních dávek, které byly někdy i značně vysoké. Někteří fojti měli právo šenku pivního a vinného a prodeje masa. Přesto byli fojti (i volní sedláci) zatíženi dalšími službami značně těžkými. Typický záznam v urbářích o povinnostech fojta zněl takto: „*Fojt je povinen při robotnících bejvati, platy a berně vybírati, každoročně pro fůru vína (nebo balvan soli), kde se mu poručí jeti, na zámku při jarmarcích s dlouhou ručnicí a dobrou šavlí hlásati, psa dobře chovati a při prodeji gruntu náležitý aufank platiti*“.²

V roce 1636 vykonávalo stráž na zámku všech 13 volných fojtů a jen jeden volený fojt, 13 volných fojtů dováželo panstvu víno a chovalo mu chrta nebo ohaře. V r. 1664 vozilo víno a chovalo psa opět 13 volných fojtů, ale stráž už drželo 22 fojtů včetně všech volených. Nelze dnes zjistit, jak se to „hlásání“ u zámecké brány rozdělovalo, aby se všichni fojti vyrovnali se svou povinností. Dle toho urbáře mělo totiž povinnost strážit u zámku – kromě fojtů – i 15 volných sedláků a 2 volní mlynáři. Rovněž je otázkou, jestli všichni ti strážci vlastnili výzbroj „horní“ i „spodní“, nebo zda byla panská a oni si ji jen vzájemně předávali. Od roku 1611 se ve

Frýdku konaly 4 jarmarky, od r. 1657 5 a od r. 1784 6.³

Avšak ani výsadní fojti a volní sedláci nemohli čelit panské vůli, pokud se vrchnost rozhodla jejich hodnota a grunt zrušit. Tak kupř. v r. 1665 zaniklo fojství v Bruzovicích (ač Šimon Mojžíšek zde jako fojt sloužil 33 let, byl sesazen) a bylo obráceno v panský dvůr – folvark. Stejný osud stihl tamtéž Nezhodovský volný grunt v r. 1668, rovněž zabraný pro panský dvůr.

Selský archiv⁴ je toho mínění, že jak vartování u frýdeckého zámku o jarmarcích, tak úhrada 3 zl. fojtům dopravujícím víno, jsou zvláštnosti jinde se nevyskytující.

Frýdecké panství bylo původně součástí těšínského léna Koruny české a v majetku těšínských knížat, kteří je často zastavovali. V r. 1572 se stalo samostatným stavovským panstvím – status minor, o rok později je od věřitelů knížat koupili bratři z Lohova a na Staré Vsi. Tehdy vznikl nejstarší urbář frýdeckého panství (ještě spolu s Místeckem) v r. 1580. V r. 1584 je tehdejší majitel biskup Stanislav Pavlovský prodal Bartoloměji Bruntálskému z Vrba. Bruntálští drželi Frýdecko do r. 1636, kdy byl sestaven druhý urbář při prodeji panství hraběti Jiřímu z Oppersdorfu.

V jeho rodu zůstalo panství do r. 1708, kdy je převzali Pražmové; poslední z nich, Jan Nepomuk hr. Pražma prodal panství v r. 1797 těšínské komoře. Třetí urbář byl sestaven údajně v r. 1641. Není jasný záměr jeho autora pokud se týká vrocení. Údaje v něm obsažené, zvláště jména držitelů gruntů, nezapadají do tohoto roku, nýbrž až do 60. let 17. století. Kromě toho je v textu (zaručeně původním rukopisem) zmínka o jistých událostech datovaných roky 1662 a 1664 a na jiném místě dokonce k roku 1770. Čtvrtý urbář panství byl vydán za vlády Oppersdorffů v r. 1664. Pátý urbář sestavila urbaniální komise slezská v r. 1770.⁵

Frýdecký zámek
od Mariánského kostela
sbírka pohlednic
Muzea Těšínska, G 2685

Frýdecké panství sestávalo (kromě města Frýdku) v r. 1580 ze 16, v r. 1636 ze 20, v r. 1664 z 23 a od r. 1777 z 24 obcí. Nejsou tu započítány Žermanice, poddanská obec města Frýdku, v textu je však obsažena. Jak vidno, obce vznikaly postupně, nejstarší v rozlehlém kraji v údolích mezi řekami, neznámého založení, asi již ve 13. století, jako kupř. Bruzovice nebo Sedliště; pozdější obce byly zakládány během kolonizace postupující k jihu, k hraničním horám, jako Morávka nebo Staré Hamry.

Vývoj počtu osedlých:

	r. 1580	1636	1664	1770
	347	482	688	1596
z toho volných	28	30	34	111

Za necelých 200 let se obyvatelstvo panství rozmnožilo téměř pětinasobně. Pozoruhodný a snadno vysvětlitelný je nárůst počtu osedlých od roboty osvobozených v průběhu 18. století.

Se stářím obcí na frýdeckém panství souviselo právní postavení fojtů. Na rozdíl od jiných panství na Moravě a ve Slezsku existovaly zde jen dvě kategorie těchto „hodnostářů“: **fojtí výsadní** (privilegovaní, dědiční) a **fojtí vrchností volení**. Zřídka se vyskytli i sedláci, kteří si mohli opuštěné fojtství koupit, ale nevznikla tím další kategorie; stali se rovněž dědičnými. V obcích, kde nebylo fojta dědičného, jmenovala vrchnost rychtáře dle své libosti ze sedláků nebo zahradníků robotných; ti byli zproštěni roboty jen po čas konání své funkce. Ve starých obcích vidíme zpravidla fojty dědičné, fojtí volení jsou vesměs v obcích založených později. V roce 1580 bylo volných fojtů 12 a volených 4, k r. 1636 bylo volných 13 a volených 7, k r. 1664 volných stále 13 a volených 10, k r. 1770 volných již 17 a volených 7. Poslední čísla svědčí o tom, že hrabě Jan Nepomuk Pražma udělil „nadání“ („obdarování“) čtyřem dosud neprivilegovaným fojtům.

Tu je vhodné připomenout, že na osmi starých usedlostech bylo privilegium vázáno na určitý výsadní grunt – „fojtství“ – bez ohledu na to, že se na něm rody střídaly; dělo se tak kupř. v Bašce, Janovicích, Lískovci a dalších. Jen na dvou místech bylo jinak: ve Vojkovicích na statku č. 1 seděl jediný fojtský rod, pozdějším jménem Vojkovský, prokazatelně nejméně od roku 1580 do r. 1848, a v Sedlištích na statku č. 17 seděl jediný fojtský rod, pozdějším jménem Fojtík, prokazatelně nejméně od r. 1542 nepřetržitě rovněž až do zániku feudálního řádu. Tito fojtí dědiny Sedliště jsou přímými předky autora článku.

Nejstarší obce – Bruzovice, Sedliště, Dobrá, Skalice, obě Lhoty – jsou zmíněny již v soupisu biskupských desátků z roku 1305,⁶ což nasvědčuje tomu, že byly založeny již ve 13. století. Převládá mínění, že zakladatel-lokátor nové vsi

se stával jejím fojtem. U Bruzovic byl zakladatelem a majitelem zeman Ondřej Brus, lokátor Sedliště není znám. Není však úplně vyloučeno, že nejstarší známá jména fojtů v některých obcích, kupř. v Sedlištích Šimon k r. 1542, ve Skalici Šimon k r. 1548 nebo v Bašce Jan k r. 1551 jsou jmény potomků zakladatelů těchto obcí.

Jako červená nit se všemi stoletími táhne útlak poddaných – sociální, morální i náboženský. Projevy odporu – odmítání těžké roboty, zbíhání z gruntů, zbojnictví – byly trestány pokutami, žalářováním, potupnými tělesnými tresty i popravami. Poddanské nepokoje zasáhly frýdecké panství Pražmů již na začátku 60. let 18. století. Vyšetřující komise řešila četné stížnosti poddaných osmi obcí, mezi nimiž se nacházely i Sedliště a Bruzovice, avšak bez úspěchu. Již v r. 1771 byli pro pobuřování potrestáni těžkým žalářem dva Sedlišťané – Josef Karas ze selského gruntu č. 11 a Jan Škapa, sedlák z č. 26. S nimi vzdoroval i tehdejší sedlišťský rychtář Jakub Fojtík. Ani robotní patent vydaný Marií Terezií v r. 1771 nepřinesl uklidnění.⁷ Vždyť ještě urbář z r. 1770 stanovil tvrdou robotu. Tak sedlák byl povinen 60 dnů robotovat čtyřspřežím a to tak, že plnil povinnost jedním dnem v každém z 52 týdnů a z osmi zbývajících plnil 4 na jaře a 4 na podzim. Dále musel sedlák spolu s potahem nasadit 1-2 osoby k pěší robotě. Dvoutřetinová a poloviční sedláci robotovali rovněž čtyřspřežím jako celí sedláci, jen s menším počtem robotních dnů. Není divu, že při renitencích stáli v čele majetní sedláci i fojtí, nikoli vesnický proletariát. Sedláci byli dále povinni ročně upříst pro pány štuk příze, zahradníci půl štku.⁸ Zahradníci robotovali 3 pěší dny týdně po celý rok, větší chalupníci 2 pěší dny a chalupníci 1 pěší den každý týden po celý rok. Dokonce i hofeři robotovali při panských dvorech 24 dny v roce.

Odpor proti robotám se zvedl opět po r. 1781. Prosebnou suppliku k císaři podepsali fojtí ze všech dědin panství; za tu smělost byli uvězněni. V příštím roce byl sedlišťský fojt Jakub přísně potrestán spolu se sedlákem Janem Karasem z gruntu č. 11 a fojtem Jurou Kaňokem z Bašky. Josef Kocich, rychtář z Dobré, byl potrestán 14 dny panské roboty v železech a byl zbaven funkce.⁹

Fojti volní

Baška

Tato ves byla založena asi v 16. století.¹⁰ V r. 1551 osvobodil fojtství s mlýnem fojtu **Janovi** privilegiem těšínský kníže Václav. V r. 1580 bylo tu 14 osedlých, v r. 1636

11 sedláků a 3 zahradníci, v r. 1664 přibylo k nim 6 chalupníků, v r. 1770 bylo tu 10 sedláků, 3 zahradníci a 36 chalupníků.¹¹

Obec platila v r. 1636 2 zl. do panské pokladnice za možnost lovu ryb v Ostravici, v r. 1664 měla nalovit pro panstvo 2½ kopy pstruhů nebo zaplatit 2 zl. 18 grošů.

Prvním známým fojtem byl tedy **Jan** okolo a po r. 1551. V r. 1580 to byl fojt jménem **Matěj** a asi ještě v 16. stol. to byl blíže neurčený **Vavřík**. Po dlouhé časové mezeře je zmíněn před r. 1611 fojt **Šimon**. Tehdy od Šimona koupili fojstství bratři **Jiří** a **Adam** (synové Šimona?) za 510 zl. V r. 1615 Adam umřel a Jiří ho následoval za 7 let. V r. 1622 prodala fojstství jeho vdova **Ondrovi Latečkovi** za 440 zl. a odešla na výminek s třemi kravami a teletem. Dle urbáře z r. 1636 držel Latečka i mlýnek a pilu. K r. 1646 je v PK zápis: „*Ondra fojt Bašský budúc nemocný a ležíce na smrteľné posteli, však při dobrej paměti, poslal sobě pro plný auřad a sousedy dědiny Bašky a toto poručení před nimi učinil a pro Boha prosil, aby tak a nejináče po smrti jeho zůstávalo a duši jeho těžkosti se nečinilo...*“ A poručil fojstství svému zeti **Mackovi Pastorkovi** za 250 zl., se šesti (!) robotnými koňmi a hřibaty. Dle urbáře z r. 1664 platil tehdy fojt obrovskou kontribucí 100 zl. V r. 1670 ujal fojstství po otci Martin Pastorek v ceně 150 zl., ale už za dva roky prodal fojstství švagrovi **Michalu Kovalovi** za tentýž obnos. Ten brzy zemřel a fojstství koupil v r. 1682 **Ondřej Kuboň** za 202 zl. Když po jeho smrti v r. 1719 bylo fojstství prodáno **Václavu Kaniakovi** za 202 tol., přidala mu vdova 6 koní a 2 hřibata a ponechala si štědrý výminek. V r. 1733 postoupil Václav Kaniak fojstství s mlýnkem a pilou a 6 koňmi synu **Janovi Kaniakovi** za 320 zl., ale předal mu hospodaření až v r. 1737. Otec Václav žil ještě 22 let na štědrém výminku se třemi kravami. V r. 1764 prodal Jan Kaniak své volné fojstství s mlýnem a pilou synu **Jurovi Kaniakovi** za 320 zl. a výminek mu zůstal takový jak zapsáno při dřívějším kupu s tím, že si otec později postaví chalupu. Jsa však otec ještě při síle, neodvezdal synovi hospodaření ihned, nýbrž tak, jak je zapsáno ve svatební smlouvě z 25. 1. 1764 mezi Jurou a Veronikou Kocichovou z Ostravice: „*Ten mládenec sľubuje své nevěstě svou upřím-nou lásku až do smrti zachovati a otec jeho sľubuje ihned po copulaci ji do domu svého (!) uvésti a jich společně za své milé dítky přijati a nad nimi lásku otcovskou držeti a jich při svém (!) stole až do sv. Jiří (tj. 24. 4.) toho roku cho-vati a po sv. Jiřím ve mlýně otcovém mají býti a tak jak předešlý mlynář s otcem napoly měrečně bráti a až by se otcovi stejskalo na fojst-ví hospodařit, tak otec jemu sľibil své fojství popustiti... a otec sobě chaloupku postaví“.*

Věru, novomanželé asi neměli život snadný; kdy otec odešel na výminek, není známo. Dle urbáře z r. 1770 platil fojt 1 zl. 48 kr. gruntovní činže a z mlýna a pily 3 zl.

*Baška, č. 1, fojství
foto: M Kroček*

V r. 1800 prodal Jiří synu **Janu Kaniakovi** své erbovní fojstství čp. 1 s mlýnkem a pilou čp. 2 za 1000 zl. Fojtství bylo v té době skutečně bohaté. Byly tu 3 zahrady – asi 1 ha, 17 ha orné půdy, 5 luk na 15 fůr sena, chrastina na „pašunku“, kus lesa a 4 koně. Rovněž výminek byl velmi štědrý: chalupka na placu, dvě zahrady, 55 záhonů orné půdy, louka, chlívek pro 4 (!) krávy aj. Gazda dává vrchnosti 1 zl. 36 kr. grunt. peněz, 4 štvrtně ovsa,¹² z pily platí 3 zl. a složil laudemium 100 zl.

Do konce půlstoletí se ještě vystřídali čtyři majitelé-fojtí: v r. 1817, po smrti Jana Kaniaka, získal grunt **František Nalepa** za 870 zl., v r. 1819 **Jakub Pavelek** za 1 000 zl., v r. 1821 jeho syn **Josef Pavelek** za 4 000 zl. WW a v r. 1843 syn tohoto, **Josef Pavelek** za 2 400 zl. CM. U všech kupů byli 2 koně a 2 krávy jako přídavek. Na fojstství čp. 1 se vystřídalo nejméně 8 rodů. V obci je filiální kostel sv. Václava.

Bruzovice

Protože je tato ves jmenována v soupisu biskupských desátek v r. 1305, je jisté, že byla založena již ve 13. století. Ačkoliv byla pravděpodobně nejbohatší dědinou na panství, s největším počtem svobodných statků, stěhovala se tu fojtská funkce velmi často z jednoho volenství na druhé. Z toho vychází nejistota co do přesného sledu reprezentantů rychtářského úřadu.

O Bruzovicích vydal prof. Isidor Valošek dvě knížky.¹³ V jedné z nich (vyd. r. 1970, s. 116) podal sled fojtů od r. 1539 do r. 1848. Podrobným srovnáním s obsahem PK došlo k zpřesnění a k úpravám.

Bruzovice, č. 12, fojtství
foto: M Kroček

V r. 1580 tu bylo 44 osedlých, z toho 12 volných, v r. 1636 38 sedláků, z toho 8 volných vč. fojta a 3 zahradníci, v r. 1664 35 sedláků (z toho 7 volných vč. fojta), 4 zahradníci (z toho 1 volný) a 3 chalupníci, v r. 1770 35 sedláků (z toho 7 volných vč. fojta), 5 zahradníků (z toho 1 volný) a 25 chalupníků (z nich 2 volní).¹⁴

Nemalá část volenství má pozoruhodnou minulost, jejich privilegia jim byla vydána hluboko v 15. století knížaty těšínskými. Volní sedláci zde však byli zatíženi neobyčejně těžkými povinnostmi. Všichni včetně mlynáře (pozdější čp. 50) platili vysoké kontribuce, v r. 1664 i 90 až 100 zl. kromě hlásání u zámku, fůr vinných nebo solných a chovu panských psů.

Nejstarší zmínka o fojtu je z r. 1506 v Památné knize bruzovské farnosti a to o jménu

Martin Šimkuv, který měl tuto funkci ještě v r. 1539 a snad i 1550.

V r. 1580 byl fojtem **Mikuláš**, v r. 1600-1604 **Vítek Šavel zv. Ledvoň**.

Všichni tři žili na gruntě pozdějšího čp. 30. Tamtéž fojtoval bratr Vítko **Matěj Šavel** v letech 1605-1615 a po něm jeho syn **Jakub Šavel** 1615-1632, po něm pak **Šimon Mojžíšek** (přišel ze Sedliště) v letech 1632-1665, který měl za statek v ceně 500 zl. zaplatit jen 400 zl., „*poněvadž těmi vojnyami velice fojtství zničeno jest*“. Šimon sice do roku 1660 grunt vyplatil, ale „*zadluživše se sedíc na něm čas prostranný, ho spustožil a na větším díle*

v niveč obrátil, nadto ten fojt zapomenuce se nad příkázáním božím toho si nevážil a z těch koní, které do ošacování přišly dva pryč vzíti a z panskví utéci se opovážil...“ Proto vrchnost v r. 1665 to zadlužené fojtství koupila a „*na folvark ho obrátila*“.

Fojtská funkce se přemístila z čp. 30 na robotný grunt pozdějšího čp. 20 (volenstvím se stal až v r. 1710) a do rukou **Jury Šavla**, a to do r. 1691. V r. 1692 se fojtem nakrátko stal **Jura Špetla**, sedlák z gruntu pozd. čp. 15, kterého v r. 1710 osvobodil od všech robot a od povinností solné fůry Jan Nepomuk hrabě Pražma za roční plat 6 zl. V letech 1693-1696 fojtoval **Matěj Míček**, sedlák na volenství pozd. čp. 12, které se honosilo privilegiem těšínského knížete Václava z r. 1458, uděleným tehdy **Jakubovi**, knížecímu služebníku za dědičný roční plat 1 hřivnu¹⁵ a 4 slepice. Po něm byl rychtářstvím pověřen v r. 1696 sedlák z robotného gruntu pozd. čp. 56 - **Jura Surka**, a to do r. 1714. Pak **Jura Mojžíšek** zastával úřad do r. 1722 opět na čp. 12, po něm v letech 1722-1725 **Pavel Obluk** opět na gruntě čp. 20. Fojtská ferule se pak přestěhovala opět do čp. 12 a setrvala tam v rukou **Jakuba Mojžíška** až do r. 1769 a v rukou jeho syna **Jury Mojžíška** do r. 1772. Na statku bylo tehdy 5 koní. V r. 1772 se rychtářské právo očitlo po dlouhé době opět na starém fojtství čp. 30 v rukou **Jakuba Fajkoše**. Ten vykonával úřad do r. 1787, kdy ho vystřídal syn **Jan Fajkoš** (tehdy bylo na statku 6 koní a výminkář dostal 4 (!) krávy. Jan Fajkoš držel funkci až do r. 1824. Tehdy koupil fojtství jeho zeť **Stanislav Petr** za 800 zl. CM hotově a dostal 5 koní, 2 krávy, jalůvku, 2 selata, 5 slepic a kohouta a četné nářadí. Pozoruhodný byl bohatý výmínek: chalupa, 4 krávy, 2 prasata, ve stodole půl suseku, místo ve vyšším pjatře, kus olšiny, 50 záhonů orných a 2 hnojné na zelí, 6 dubů a 2 buky na světlo, hrušku metelku, jabloň mišuvku a 2 jabloně vindlíky. Petr přežil značně konec feudálního řádu, zemřel až v r. 1915. Ve fojtské funkci se v Bruzovicích vystříдалo 6 - 7 rodů. V obci je farní kostel sv. Stanislava původem z r. 1677.

Dobrá

Ves Dobrá, původně – ještě v r. 1664 – zvaná Dobrá Zemice, byla založena pravděpodobně v první vlně kolonizace jako Bruzovice a Sedliště. V r. 1580 měla 29 osedlých, v r. 1636 23 sedláků, 6 zahradníků a 4 chalupníky, v r. 1664 22 sedláků, 9 zahradníků a 16 chalupníků, v r. 1770 11 sedláků (vč. fojta), 16 zahradníků (vč. 2 mlynářů) a 80 chalupníků (v tom vysoký počet 9 volných).¹⁶

Bruzovice,
kostel sv. Stanislava
foto: M Kroček

V urbáři z r. 1664 je poznamenáno, že v obci je špitál „od slavné paměti J.M. vysoce urozeného pana Jiřího hraběte z Oppersdorfu nově vystavený, se všemi potřebami pro 12 osob fundovaný“.

Fojtský úřad trval stále v usedlosti, která obdržela později čp. 85. Prvním známým fojtem byl **Matěj** uvedený v urbáři z r. 1580. V r. 1620 koupil toto výsadní fojstství **Urban** za 330 zl.(!), který prodal grunt v r. 1636 pastorkovi nebohého fojta Matěje – **Janu Švaherkovi** (?) za 330 zl. Přídavkem dostal 4 koně, Urban si vymínil 2 krávy. V r. 1662 fojt Jan umřel a fojstství koupil jeho bratr **Jakub Švaherek** (?) za 250 zl. Asi v r. 1671 získal fojstství **Šimon Mierka** za 305 zl. Ačkoliv na statku byli 3 koně, cena byla snížena na 220 zl. a za tu cenu získal fojstství **Jura Šedý** v r. 1674. Již za tři roky dosedl na fojstství za 220 zl. **Jan Polach** a v r. 1694 jeho syn **Ondra Polach**, který měl zaplatit 180 zl., což se asi nedařilo, neboť tento fojt se ukázal být špatným hospodářem; o tom svědčí zápis v PK: „*Fojtství Dobrozemské, které netoliko je spustošené, ale také porůznými reštami do důchodů a do kasy contribuční znějících, skrz nedbanlivost a nehledícího hospodarství svévolně jest upadl, takže již dalek na tom gruntě Ondra Polach zanechán býti nemohl*“.¹⁷

V r. 1702 bylo dobrozemské fojstství ošacováno přece na 300 zl. a prodáno **Ondrovi Švaherkovi**. Ten již v r. 1711 zemřel a fojstství koupil jeho syn **Jan Švaherek** za 200 tol. Matka dostala pěkně zaopatřený výminek se 4 kravami a každá ze tří pozůstalých děvčat dostane 2 krávy a jalůvku. V r. 1752 „*budíc Jan Švaherek od Boha všemohúcího těžkú nemocí navštívěn i z tohoto světa k sobě povoláný jest, však po sobě fojství příliš zadluženě zanechal, na které nicmenej pozustalý syn taky Jan Švaherek, pozvolíce se všechen po otcu zanechaný dluh na sebe vzíti a platiti, dosednul a za sumu 441 zl. hotových peněz ujal a ukupil*“. Celý obnos šel na dluhy, mj. 110 zl. za gořalku panským arendářům, na brandeburskou dávku 24 zl., kostelu 27 zl., za pivo do Frýdku 12 zl. aj. Již v r. 1755 Jan Švaherek smrtí z tohoto světa zešel a mnoho dluhů po sobě zanechal. V následující licenci zvítězil **Josef Kocich** a získal volné fojstství za 500 zl. Hospodařil dobře, ale pro rebelantství byl zbaven funkce (viz též úvod). V r. 1784 bylo fojstství prodáno **Janu Stihelovi** za 850 zl. Ten pak prodal grunt svému synu **Tomáši Stihelovi** za 1 262 zl. Ten prodal v r. 1815 rychtu se 4 koňmi, 2 kravami, býkem, 2 prasaty za 3 500 zl. **WW Jirímu Horákovi** ze Sviadnova. Ve fojtském úřadě se vystřídalo nejméně 9 rodů. V obci je farní kostel sv. Jiří z r. 1686.

Janovice

Janovice, č. 8, fojství
foto: M Kroček

Obec byla založena asi v půli 16. století, neboť v r. 1573 již existovala. V r. 1580 to byla druhá (po Bruzovicích) největší ves na panství, měla tehdy 38 osedlých, v r. 1636 25 sedláků vč. fojta, 14 zahradníků a 5 chalupníků, v r. 1664 24 sedláků vč. fojta, 13 zahradníků a 21 chalupníků, v r. 1770 24 sedláků vč. fojta, 15 zahradníků vč. mlynáře a 71 chalupníků.¹⁸

Prvním jménem známým fojtem byl **Jakub**; v r. 1580 držel svobodné fojstství s mlýnkem. V r. 1608 tři práva z Paskova, Žabna a Sedliště ošacovala fojství (není jasné po kom) **Janu Kavalcovi**, se dvěma listy na pergamenu, za 300 zl. Vyplatil kupní cenu v r. 1633. V urbáři z r. 1636 je zaznamenána neobyčejně veliká rozloha polností – 2 1/2 lánu.¹⁹ V r. 1653 Jan Kavalec „*jsouce už v letech sešlý prodal a pustil fojství s privilegiem a vším co od starodávna fojství náleželo a náleží*“ svému synu **Jurovi Kavalcovi** za 150 zl. Ten kromě běžných fojtských povinností platil ještě 24 gr. gruntovní činže a 100 zl. (!) kontribuce. Úřadoval do r. 1665, kdy prodal vše synu Janu Kavalcovi za 150 zl. a zajistil si na výminku 4 krávy a 2 jalůvky. Tento Jan měl sice 6 dětí, ale synové brzy zemřeli, tak když Jan v r. 1677 zemřel, ujal se fojství jeho mladší bratr **Ondra zv. Fuciman** – otec zbojníka Ondráše. Ondra-otec se narodil 30. 4. 1654, byl dvakrát ženat; s první manželkou Dorotou měl 9 dětí, s druhou – vdovou Zuzanou (svatba byla 22. 5. 1709) měl další 2 děti. Fojt Ondra odešel na výminek v r. 1709 a zemřel 5. 9. 1717. Budoucí zbojník Ondráš se narodil 13. 11. 1680 jako nejstarší syn fojta Ondry.

Ještě donedávna byl Ondráš v literatuře zván příjmením Šebesta, ačkoliv již Adamus v r. 1937 odmítnul toto jméno a stejně tak A. Sivek doložil, že se Ondráš jmenoval po otci Fuciman.²⁰ Také legenda o lidovém hrdinovi – pánu Lysé

Janovice, pamětní deska
na fojství
foto: M Kroček

hory – žila svůj život odlišný od skutečnosti. Ze všech vybájených zbojnických činů Ondráše se zvláště houževnatě udržuje ta o první jeho krádeži spáchané v r. 1677 na vlastním otci odcizením kontribuce, kterou otec nesl do Frýdku, a jako důkaz se uvádí vzrůst zatížení statku na 101 zl. Soudím, že neběželo o zvýšení zatížení, nýbrž o poznamenání kontribuce na fojství vázané. Tak vysoká berně byla ve 2. polovině 17. století velmi častá u privilegovaných statků; kupř. 100 zl. platil fojt Sedlišť a Bašky, 90 zl. fojt Vyšních Lhot a stejně vysoké byly berně u řady volných sedláků. Proto nebudí nijakou pozornost, že u prodeje fojství z otce Ondry na syna Jana v r. 1709 za 400 zl. se uvádí, že tato cena sestává ze 138 zl. sirotčích peněz a 261 zl. otcova dluhu včetně kontribuce 101 zl. Konečně – je velmi pochybné, že by Ondráš ve svých 16-17 letech byl schopen oloupit vlastního otce. Mně se zajímavější jeví skutečnost, že otec fojt nebyl nijak viditelně postižen tím, že jeho prvorozený syn a nástupce ve funkci fojta se postavil mimo zákon, neboť vykonával své rychtářské povinnosti až do r. 1709, kdy Ondráš měl už 29 let.

V r. 1709 předal fojt Ondra dědičný úřad synu **Janu Fucimanovi**, bratru zbojníka Ondráše, a přidal mu 5 koní, krávu, 2 telata, 2 selata, 10 ovcí a kovaný vůz. Jako výmínek si Ondra zajistil 48 záhonů „na Kupě vedle obecního od duba až do Vápenného, po jednom záhonu na zelí a mrkev a kus zahrady“. Fojt Jan zemřel v r. 1724 a jeho vdova Anna se znovu provdala za **Matěje Škapu**. Ten se tím stal držitelem fojství za kupní cenu 400 zl. a otčímec Janovy dcery Barbory, které otec testamentem fojství odkázal. Poté co se Barbora vdala v r. 1733 za **Jakuba Stoklasu**, stal se tento fojtem. Jakub fojtoval přes 30 let a v r. 1767 předal fojství synu **Františku Stoklasovi** za 300 zl., s 5 koňmi, hřibětem i mlýnkem. Tehdy dostalo fojství čp. 8 a mlýnek čp. 94. V r. 1798 se ujal oteckého statku **Ondřej**

Stoklasa za 2 000 zl.WW a fojtoval do r. 1809, kdy na fojství, teď již v ceně 3 000 zl.WW nastoupil Ondrův bratr **Ignác Stoklasa**. Ten zemřel již v r. 1816 a jeho vdova se vdala podruhé za **Josefa Špetlu**, který měl zaplatit 4 000 zl.WW a vykonával rychtářskou funkci do r. 1844, kdy jeho fojství zdědil syn **František Špetla** ze 1 600 zl.CM. V Janovicích se na fojství čp. 8 vystřídalo 4-6 rodů. V obci se nachází kostel sv. Josefa z r. 1889, farní od r. 1895.

Lískovec

Ves byla založena asi v r. 1520 a dlouho se nazývala Leskovec. V r. 1580 tu bylo 18 osedlých, v r. 1636 15 sedláků vč. fojta, 2 zahradníci a 1 chalupník, v r. 1664 14 sedláků vč. fojta, 2 zahradníci a 14 chalupníků, v r. 1770 11 sedláků vč. fojta, 3 zahradníci vč. 2 mlynářů a 39 chalupníků.²¹

V urbáři z r. 1580 se mluví o bezejmenném fojtu, který má grunt svobodný a 2 lány role a drží též mlýnek. Před r. 1608 držel toto fojství s privilegii od knížat těšínských **Jan Záruba**, v r. 1608 má fojství již zaplacené. Po něm byl fojtem **Jan Hodoňovský**, který prodal statek v r. 1625 synu **Tomáši Hodoňovskému** za 250 zl. Otec si vymínil kromě části úrody 3 krávy a 12 oveček a „v ovocích, kdyby Bůh obrodil, svobodu k útratě a užítku svému“. Tomáš hospodařil zle, mnoho dluhů nadělal, takže jeho fojství vykoupil za 500 zl. Jiří hrabě Oppersdorf v r. 1636, připojil je k frýdeckému panskému dvoru a před tím vydělal z tohoto fojství pole, rybník a mlýnek, pustil je sedláku **Janu Hrabovskému** a téhož roku vysadil tento grunt i s mlýnkem na svobodné fojství s gruntovní činží 36 gr., s „pocťou“ čtyř slepic a 30 vajec, všemi povinnostmi fojta a kontribucí 40 zl. Odtud nadále je sídlem fojtského úřadu grunt čp. 3.

Když Jan Hrabovský zemřel, koupil po něm fojství v r. 1645 **Mikuláš Mrakava** za 210 zl., se 4 koňmi a hřibětem. Už za dva roky prodal Mrakava fojství za 210 zl. **Mikuláši Chamradovi**. Ten nejen platí gruntovní peníze a „pocťou“ jako předchůdci a koná četné rychtářské povinnosti, ale odvádí panstvu za pastvu pod Dubím dva dobré kapouny a ještě krmnou husu nebo 1 zl. V r. 1665 odprodal Mikuláš fojství s veškeřým „obdarováním“ **Martinu Petrekovi** za 150 zl. Ten zemřel v r. 1718 a fojství koupil za 140 zl. **Jura Polášek**, zřejmě manžel vdovy. Za čtyři roky předal úřad synu Jana Petreka **Josefu Petrekovi** s gruntem v ceně 150 zl. a se 4 koňmi. K výminku patří 2 krávy a 2 svině, také 2 šelinky²² záhonů na obilí, po jednom záhonu na zelí, mrkev a len, dále louka na 1 fůru sena aj. V r. 1748 Jan Nepomuk Hrabě Pražma obnovil

Josefu Petrekovi privilegium na fojstství, dané v r. 1636 Jiřím hrabětem, z Oppersdorfu Janu Hrabovskému.

V r. 1752 koupil fojstství od otce Josefa syn **Jan Petrek** za 150 zl. a přídavkem dostal 6 (!) koní, 6 chomoutů, 6 bran, 2 pluhy a jiné nářadí. Z naturálních dávek odvádí vrchnosti jen 4 vrtle²³ ovsu. Rodiče budou žít v osobitné chalupě, hospodář jim bude svým pastýřem pást 2 jalovice (jednu zadarmo, druhou za 18 kr.) a drva k topení jim sám doveze. V r. 1794 koupil **Šimon Petrek** od otce Jana a matky Magdaleny toto fojstství „svobodné, privilegované, erbovní a laudemiální“ s chalupou čp. 57 za 300 zl. a přidány mu byli 4 koně, hříbě, 2 vozy se žebřinami, 2 pluhy, 4 brány a více dalších selských potřeb, též 2 prasata, 4 kury a kohout. Jenže to vše bylo pro Šimona jen příslibem do budoucna, neboť otec chce hospodařit dále dle své vůle a syn mu z těch 300 zl. zaplatí 200 zl. až se ujme gruntu. Přesto si otec už dopředu zajistil výměnek kromě 20 záhonů, louky, bydlení, otopení a osvětlení i 3 krávy, tele a prase a 2 fůry listí na stlaní. Nyní fojt platí 2 zl. 24 kr. gruntovní činže, odvádí 4 kury a 30 vajec, 4 vrtle ovsu a kromě vinné fůry vozí ještě písek, pokud se na zámku staví. Kdy pustil otec syna k hospodaření, není zaznamenáno. Šimon odevzdal své fojstství synu **Janu Petrekovi** i s chalupou za 800 zl. a přidal mu 3 koně, 2 svině a hospodářské nářadí. Výminek byl dohodnut ještě štedřejší: místo 20 záhonů 34 a k tomu 4 sáhy habrového a 4 sáhy olšového dřeva²⁴ k topení a syn postaví otcí nový sklep. Jenže – jako předešle – otec odejde na výminek dle své vůle, do té doby bude syn užívat otcův výminek. Teprve při převzetí gruntu zaplatí syn otcí ujednaných 800 zl., ale v hotovosti. Na fojstství čp. 3 se vystřídalo 5 rodů. Pozoruhodno je 6 generací rodu Petrek. V obci je filiální kostel sv. Šimona a Judy z r. 1791.

Lubno

Tato ves stála asi již v r. 1281, kdy v listině opolského knížete Vladislava je zmínka o úmyslu postavit zde premonstrácký klášter.²⁵ V r. 1580 bylo tu 22 osedlých, v r. 1636 24 sedláků vč. fojta a 3 zahradníci, v r. 1664 22 sedláků vč. fojta, 4 zahradníci a 8 chalupníků, v r. 1770 20 sedláků vč. fojta, 6 zahradníků a 24 chalupníků.²⁶

Z několika prvních století nemáme o fojtech zpráv. V r. 1580 je v urbáři zmínka o bezejmenném fojtu. Teprve v r. 1614 je v PK zapsáno, že Jan starší Bruntálský z Vrbna projednal kšaft **Valentina**, fojta Lubenského, dle kterého on odporučil fojstství synu **Janovi** za 300 zl. V r. 1628 bylo fojstství prodáno za 410 zl.

V r. 1653 fojt **Václav** „budúce velice nemocný a vidúce na sobě nedostatek zdraví svého, že by mezi manželkou Evou a dítkami hamaru²⁷ nebylo, budúc ještě při zdravém rozumu a paměti dobré, toto poručenství učinil, a to takové, že fojství své se čtyřma koňmi, s vozem... poručil synu **Romanovi** za 300 zl.“ Výminek manželce zaručil takový, aby Roman „všecko bez všelijakého hamaru a odpornosti jí obdělával a proti tomu ničemu nebyl“. Bude ona mít 4 krávy a 4 svině, které hospodář bude se svým dobyt看em pást, dále dostane pole a záhony na „patěpy“²⁸ apod. V r. 1659 žádal fojt Roman vrchnost, aby mu byla odpuštěna povinnost jedné vinné fůry, kterou zůstal otec dlužen „neboť je ubohý, nemá peníze a na celém panství není chudšího fojta“.

V r. 1684 poručil fojt Roman své fojstství zeti **Jurovi Janovskému (zv. Fuciman)** za 200 zl. a přidal mu 4 koně, 4 krávy, okutý vůz aj. Jura vyplatil statek již v r. 1697. V r. 1718 odkoupil fojstství po otcí Jurovi jeho syn **Jura Fuciman** za 200 zl., dostal stejný přídavek jako kdysi jeho otec. Hospodářství zřejmě vzkvétalo, neboť matka má na výminku 6 (!) krav a svého koně. Jura však již za šest let zemřel a v r. 1724 koupil fojstství jeho bratr **Roman Fuciman** za 200 zl. Ten hospodařil do r. 1748, kdy fojstství prodal **Matěji Štástkovi**, panskému šafáři z horního dvora bruzovského. Převzal statek zadlužený a spustošený, přesto byl úředně ošacován na 455 zl. Matěj ponechal Fucimanovi z dobré vůle paseku a 4 telata.

V r. 1767 odporučil Matěj volné fojstství svému synu **Valentinu Štástkovi** za 350 zl. a přidal mu 5 tažných koní, 2 hříbata, volka, černý dobytek a krávy a pro svou manželku zajistil výminek – 4 krávy a třetí snop z veškeré úrody. Když se Valentin téhož roku ženil s Marinou Jurnovou, slíbil jí v manželské smlouvě lásku a upřímnost v štěstí i neštěstí a učinil

úplnou hospodyní a nevěsta mu věnuje svůj panenský věnec, 200 zl. hotových peněz a ještě hříbě, bravce a 6 krav!

Valentin Štástek žil šťastně až do r. 1792, kdy se fojství ujal Jan Hlista, manžel jeho vdovy, přičemž Hlista zavázal, že za osm let odevzdá Ignáci, synu neb. Valentina Štastka, neobyčejně bohaté hospodářství, kde budou 4 krávy, 2 jalůvky, 4 volci, 4 koně, býček, 2 kobyly, 2 prasata a velmi mnoho hospodářského nářadí a náčiní. K tomu je tu zajímavý soupis mobiliáře, z něhož je možné učinit si představu o obydlí movitého sedláka. Ve velké jizbě je stůl, tafla, stolice, stolek, almarija a dva kolovrátky, dřevěné hodiny a obraz Panny Marie, v malé světnici je stůl, krucifix, 5 bílých talířů a bílá miska, ve vrchní světnici je stůl, 17 (!) skleněných mázů, 12 pŭlmázů²⁹ a almarija, v síni a komoře je stůl, almarija, konev a šenktiš.

V r. 1801 koupil volné fojství s kravským salašem na Staškově **Ignác Štástek** za 850 zl. Ten zemřel v r. 1824 a fojství bylo připsáno dceři **Marianě Štátkové** v ceně 3 000 zl.WW. V r. 1829, po smrti Mariany bylo fojství připsáno jejímu manželu **Josefu Balcarovi** za 2 900 zl.WW. Když ten pak zemřel v r. 1836, koupil fojství v licitaci farář **Mikuláš Blahuček** za 2 388 zl.CM. Na lubenském fojství čp. 37 se vystřídalo 6 rodů.

Nižní Lhoty

Ves byla založena pravděpodobně před r. 1305. V r. 1580 měla 10 osedlých, v r. 1636 9 sedláků vč. fojta, 1 zahradníka a 1 chalupníka, v r. 1664 stále 9 sedláků a 1 zahradníka, ale již 6 chalupníků, v r. 1770 8 sedláků vč. fojta, 1 zahradníka a 22 chalupníka.³⁰

Prvně zmíněným fojtem byl **Mikuláš**, který kromě svobodného gruntu držel ještě mlýnek a v r. 1580 dává jen z mlýnka 36 gr., jinak nic. V r. 1609 byl fojtem **Jan Kotas** a byl jím i v r. 1617 (tehdy zván Vývoda) a snad ještě i v r. 1636. Tehdy držel 1 lán pole a platil 44 gr. grunt. peněz a 2 slepice. V témže roce koupil grunt od otce **Toman Kotas** za 140 zl. Ten zemřel v r. 1650 bez dítěte a fojství koupil **Matěj Skotnica** za 160 zl. Jeho předchůdce mu zanechal 4 koně, svini

a 10 kur, ale starý vůz a selské náčiní „*dosti sprosté*“. Vdova po Tomanovi dostane třetinu úrody, krávu a možnost mlít v mlýnku svou mouku zadarmo. Skotnica jí postaví chaloupku na zahradě a zaručí, že nebude „*k žádné povinnosti na dědině potahována*“. Matěj byl od r. 1652 do r. 1667 zván vojvodou. Povinnosti měl stejné jako jeho předchůdci a platí vysokou berni 40 zl.

V r. 1671 odevzdal otec Matěj fojství synu **Matěji Skotnicovi** za 170 zl. K statku patří obora na Uspolce a také včelín se včelami, které si podrží otec, a jednoho koně bude chovat s hospodářem „na poly“. V r. 1698 prodal Matěj fojství synu **Jurovi Skotnicovi** za 200 zl. Otec si zajistil mimořádně bohatý výminek; ač předal synovi jen 3 kopy šindele: 80 (!) záhonů na Hlíně, 12 záhonů na zahradě, 2 louky, 3 chlívky, 4 krávy, 12 ovcí, 3 prasata, 1/3 ovoce ze sadu a další. V r. 1729 koupil **Bartek Skotnica** od otce Jury fojství s mlýnkem za 200 zl., přídavkem dostal 2 koně, vůz napůl kovaný aj. Matka dostane výminkem 2 krávy a 2 bravky i 1/3 ovoce ze sadu, ale jen polovinu rolí dle dřívějšího kupu. Neobvyklé je, že bude na svůj náklad chovat jednoho koně.

V r. 1764 koupil fojství od otce Bartka syn **Josef Skotnica** za 200 zl. hotových. Bez zápisu proběhla změna po neb. Josefu Skotnicovi, kdy statek přešel s jeho vdovou na **Jana Vantucha** za 174 zl., Tehdy obdrželo fojství čp. 28.

V r. 1787 koupil fojství s mlýnkem **Josef Muroň**, manžel Mariny, dcery Josefa Skotnici, za 200 zl. K statku patří louka na Uspolce, valašská louka v Lopatovém, 2/6 vrchu Travný (!), 4 koně, 54 krav, 5 telat, vůz s žebřinami, 2 vozy kuté, 2 pluhy železné, 4 brány, 2 chomůty s šírami a další hospodářské věci. U gruntu jsou 2 zahrady na 3/4 ha, role na 19 ha, z luk je 7 fůr sena. Muroň dá Vantuchovi 60 zl. za nově zbudovaný mlýn, zato Vantuch sleví Muroňovi polovinu kupní ceny „z ohledu spustošeného domového budoušku“. Jako výminek podrží otčím 59 záhonů a 2 krávy. V r. 1835 bylo erbovní fojství čp. 28 s mlýnem čp. 8 po Josefu Muroňovi předáno jeho synovi **Janu Muroňovi** se vším příslušenstvím, jak zaznamenáno při minulém kupu, za 2 000 zl.WW, čili 800 zl.CM. Na fojství čp. 28 se vystřídaly 3-4 rody.

Pokračování v příštím čísle.

POZNÁMKY:

- 1 V dokumentech z 16.-18. století se pro fojty vyskytují též názvy Richter, Scultetus, Advocatus, Judex.
- 2 Jízdu do Rakous nebo Uher konal poddaný na vlastní náklad a až po návratu dostal 3 zl. Aufank či laudemium byla 10% daň z odhadní ceny gruntu při změně majitele (i ve vlastní rodině).
- 3 Stráž u zámku trvala dva dny a noc.
- 4 Selský archiv II, 1903, s. 29.
- 5 Nejstarší urbář z r. 1580 vydali B. Sobotík a A. Grobelný jako přílohu Slezského sborníku roč. 51 (1953), č. 2. Z něho (s. 11) jsou použity počty osedlých. Další urbáře jsou uloženy ve fondu Velkostatek Frýdek v ZA Opava. Rovněž všechny pozemkové knihy (dále jen PK) jsou v ZA Opava a totéž platí pro dokumenty urbaniální komise slezské (UKS) z r. 1770.
- 6 Valošek, Isidor: Bruzovice, 1970, s. 15, též Codex diplom. Silesiae XIV, s. 112.
- 7 Pitronová, B.: Poddanské nepokoje na frýdeckém panství v letech 1771-1783. In Radostná země, 1951, č. 4, s. 97 ad.

- 8 Štuk (Stück) příze měl délku 853 m.
- 9 Vaňáček, M.: Poddanské nepokoje na Frýdecku v r. 1772. In Těšínsko, 1962, č. 1-2, s. 2, 4.
- 10 Valošek soudí, že v r. 1223.
- 11 Viz pozn. 5.
- 12 1 štvrtně – asi 20 litrů.
- 13 Valošek, I.: Bruzovice, vyd. 1970 a Bruzovice, vyd. 1989.
- 14 Viz pozn. 5.
- 15 1 hřívna – asi 1 1/4 zlatého.
- 16 Viz pozn. 5.
- 17 PK sign. G 521, f. 25.
- 18 Viz pozn. 5.
- 19 1 lán – nejčastěji asi 18 ha.
- 20 Sivek, A.: Ondráš z Janovic, Ostrava 1958.
- 21 Viz pozn. 5.
- 22 1 šelínek – záhon o 12 brázdách; brázda asi 30 cm široká.
- 23 1 věrtel – asi 20 litrů.
- 24 1 kub. sáh dřeva – 3,2 m³
- 25 Findinský, K.: Dějepis farního kostela u sv. Jana Křtitele ve Frýdku. 1876, s. 5.
- 26 Viz pozn. 5.
- 27 hamar – svár, rozepře
- 28 patěpí – zelenina různého druhu
- 29 1 máz – asi 1,4 litru
- 30 Viz pozn. 5

Bludovický zvon z roku 1617

Těšínská šlechta na Dolních a Horních Bludovicích před Bílou horou Jiří Stibor - Karel Müller

Chceme-li rekonstruovat majetkové poměry na drobných deskových statech na Těšínsku v předbělohorském období, narážíme na výraznou absenci archivních pramenů. Ostatně stačí nahlédnout do vydaného přehledu majetkových změn v letech 1573 – 1652, zpracovaného pod názvem *Recognitio* v roce 1667, či do *Listináře Těšínska*, dovedeného do poloviny 17. století.¹ V bádání nám však mohou pomoci i hmotné památky, byť jimi Těšínsko pro toto období zrovna neoplývá. Každý jednotlivý artefakt je pak vítán, zvláště když jde o takový objekt, jakým je zvon s heraldickou výzdobou a pamětními nápisy.

V expozici nedávno otevřeného městského muzea v Šenově se nachází malý zvon, který údajně pochází z vížky dnes již neexistujícího šenovského zámku a do muzea byl zapůjčen ze zdejší římskokatolické fary.² Zvon ze zvonoviny o průměru 38 cm a výšce 36 cm má korunu se šesti hladkými uchy. Na čepci obíhá ve dvou řádcích mezi plastickými linkami nápis: .KRISTOF.STARSSY.RVSECZKI.ZEIWE.ME.ANAHORN.BLVDOW // .GIRZIK.SSELIHA.ZERZVCHOWA.ANA.HORINCH.BLVDOW. Na věnci je pak jednořádkový nápis mezi linkami: .ANNA.FOGLAR.STVD.WODY.ANADVLN.BLVVDOW.POZVS.WOWA.PONEB.VROZ.PANV.PETRV.PMAR.KLOWZKYM.ZEBRACZE. Poslední dvě slova jsou provedena menšími

písmeny a nad slovy „PONEB.VROZ.“ je umístěn letopočet 1617. Všechny nápisové pásky jsou široké 2.5 cm. Na krku zvonu jsou umístěny ve vavřínových věncích o průměru 15 cm, dole na přechodu k věnci zvonu přerušovaných dvěma plastickými linkami, tři erby. Všechny jsou tvořeny polským štítem s výkroji na obou stranách, velmi rustikálně provedeným turnajským helmem s jednotným klenotem v podobě tří pšrosích per a bohatými rozvilinami po stranách, majícími zjevně představovat příkryvadla. V prvním štítu je pravá polovina vozového kola, ve druhém stoupající půlměsíc, třetí štít je dvakrát dělen a horní dvě pole jsou navíc polcena. Jak vyplývá z připojených nápisů, jejichž znění, stejně jako ztvárnění erbů nesvědčí o příliš zkušeném zvonaři, první erb náleží Kryštofovi staršímu Ruseckému z Ejvaně a na Horních Bludovicích, druhý Jiříkovi Šelihovi z Řuchova a na Horních Bludovicích a třetí Anně Foglarovně ze Studené Vody

Bludovický zvon

Erb Šelihů z Řuchova

a na Dolních Bludovicích, vdově po Petru Marklovském ze Žebrače. Všechny erby odpovídají podobě, jak ji známe z jiných heraldických pramenů.³

Ačkoliv zvon unikl pozornosti nejnověji publikované evidence renesančních kampanologických památek s heraldickou výzdobou na severní Moravě a ve Slezsku⁴, není zcela neznám. Znal jej už Jan Petr Ceroni, když kolem roku 1806 vytvářel svou sbírku nápisů na zvonech.⁵ V té době visel v kostele sv. Markéty v Dolních Bludovicích, vysvěceném

v roce 1792. To potvrzuje Adolf Sobek ve svých dějinách Šumbarku z roku 1925, který jednak tvrdí, že zvon byl bludovickému kostelu za 1. světové války zrekvírován a spolu s dalšími dvěma zvony na místě rozbit a odvezen, současně však dodává, že „tento zvon je nyní v katolickém kostele v Šenově“.⁶ Zvon tedy zrekvírování nakonec unikl a dostal se do Šenova, čímž je vysvětleno místo jeho současného uložení.

Zvon pochází nepochybně z původního evangelického kostela v Dolních Bludovicích, pro nějž byl pořízen společným nákladem okolních vrchností.⁷ Současně je díky své textové stránce významným dokladem stavu majetkové držby v Bludovicích v roce 1617, jíž si nyní blíže povšimneme prizmatem genealogických údajů o šlechtických rodech na zvoně zvěčněných.

Z rodů, které jsou na zvonu uvedeny, existuje relativně nejvíce zpráv o Ruseckých z Ejvaně, jejichž genealogií se zabýval Josef Pilnáček⁸, a Marklovských ze Žebrače.⁹ Podstatně méně informací je známo k Foglarům ze Studené Vody a Šelihům z Řuchova.¹⁰ Jak málo víme o majetkových poměrech v Bludovicích před Bílou horou, jasně vyplývá z příslušných pasáží Hosákova Historického místopisu.¹¹ Pokusíme se tedy vstoupit na tenký led a přiblížit čtenáři co nejpřesněji, jak se vyvíjela majetková držba na jednotlivých dílech Bludovic.

Dolní Bludovice

Dolní Bludovice byly do roku 1587 majetkem moravského šlechtice Frydrycha Klado-rubského ze Svrčova. Koupí od něj se dostaly

rodu **Marklovských ze Žebrače**, který se usadil roku 1467 na Horních Marklovicích (Marklowice Górne, severně od Karviné, Polsko). Novým pánem na Dolních Bludovicích se stal **Petr Marklovský**. Všimneme si nyní v časovém sledu všech podstatných zpráv o něm:

- na Marklovicích, rukojmím věna ve sva-tební smlouvě, datované 29. 8. 1575 ve Vladi-slavi, mezi Jiříkem Rudickým z Kyčic a Mandou Rostkovnou ze Bzí, dalším rukojmím byl i **Jiřík Marklovský z Žebrače na Pogviz-dově** (Pogwizdów, východně od Stonavy, Pol-sko), pravděpodobně Petřův bratr. Týž Jiřík zemřel 1593, zůstaly po něm čtyři nezletilé dcery;

- 1578 rukojmí smlouvy pohnání bratry Mikulášem a Matějem Rostky ze Bzí o dodr-žení jejích podmínek;

- 1575 Petr poručníkem púhonu Anny Vlčkovny ze Staré Vsi;

- 1587 koupil Dolní Bludovice;

- 1592 na Dolních Marklovicích (okr. Kar-viná), 8. 6. t.r. spolu s Janem Ruseckým z Ejvaně a na Těrlicku poručníky dítek zemřelého Jana Čamera z Jiskřičína;

- 1592, 4. 12. spolu s Janem Ruseckým na Těrlicku obviněn ohledně poručenství Matěje Kuchmistra z Frýdku jeho vrchností, Bartolo-mějem z Vrbna na Frýdku a Gotartovicích;

- 1595 jedním z komisařů ve sporu mezi Václavem Kotulínským z Kotulína a Adamem Bludovským z Kornic o cestu v Horních Bludo-vicích;

- 1597 mezi prostředníky sporu mezi žalob-cem Kryštofem Mittmajerem z Blogotic a obža-lovaným Janem Barským z Baště pro učiněné urážky;

- 1609 je mrtev; jméno jeho manželky není známo, snad mohla být z rodu Rostků ze Bzí.¹²

Petrovy děti:

1. **Petr** zdědil 1609 po otci Dolní Bludovice, už 1600 se ženil s **Annou Tlukovnou z Tošono-vice**, dcerou Jana na Horních Domaslavicích. Když mu manželka (asi 1609) zemřela, oženil se podruhé s **Annou Foglarovou ze Studené Vody**, jejíhož původu si blíže povšimneme u rodu Foglarů. Poslední zpráva o Petrovi pochází z 23. 4. 1617, kdy kníže Adam Václav potvrdil poručníkům sirotků zemřelého Jáchyma Bludovského z Dol. Bludovic (mezi nimi náš Petr), že si ze sirotčího jmění půjčil sumu 1 000 zl.sl. Tato důležitá informace upřesňuje dataci zvonu a jeho ulití a umístění na kostelní věži do druhé poloviny roku 1617, kdy už byl Petr mrtev a jeho druhá manželka vdovou. Poručníkem jeho dítek a pozůstalosti byl 1622 **Jan Foglar ze Stu-dené Vody**, „... však není usedlý v zemi, proto má uručiti osedlými rukojměmi...“¹³

2. **Jan mladší** je odlišný od **Jana staršího Marklovského** na Pogvizdově, syna Jiříkova a svého bratrance. Po roce 1600 získal koupí celé Horní Bludovice, jeden díl (tzv. „horní“, rozsahem zřejmě větší) od Bludovských z Kornic, druhý, menší (analogicky „dolní“) od Kotulínských z Kotulína. 1609 se ženil s **Kateřinou Rostkovnou ze Bzí**, dcerou Matěje. 1610 prodal druhý díl Horních Bludovic manželům Janu st. Foglarovi a Zuzaně Marklovské, 1611 koupil Dolní Těrlicko a 1612 prodal tzv. horní díl Hor. Bludovic se sídlem a folvarkem za 4 450 tol. sl. Kryštofu st. Ruseckému z Ejvaně, 1620 je pánem na Horním a Dolním Těrlicku, mrtev 1624. Jeho manželka koupila 1633 díl Životíc. Jejich synem byl Jáchym (†1664).¹⁴

3. **Kašpar**, poprvé zmíněn 1597 jako poručník věna 2 000 zl.sl. své sestře Kateřině, manželce Adama Scipiona z Kretčína a na Životicích. 1611 mu prodal Václav Pelhřím z Tránkovic statek Hnojník (vsi Hnojník a Rakovec) za 8 000 zl.sl. Oženil se s **Dorotou Macákovou z Ottenburku**, dcerou Daniela na Velkých Hošticích (okr. Opava, †1600) a Kateřiny Mittmajerové z Blogotic. Tato Kateřina žila jako vdova na Malých Ochabech (Ochaby Małe, severně od Skoczowa, Polsko), kde sepsala 26. 8. 1616 poslední vůli. Z ní vyplývá, že byla sestrou Adama Mittmajera a matkou Doroty Marklovské a nezletilé Mariany Macákové. Když Kašpar 1625 zemřel, pronajala si Dorota od poručníků sirotků a pozůstalosti Hnojník (1626) a znovu se potom provdala za Jiřika Golkovského z Golkovic, po němž byla 1637 opět vdovou.¹⁵

4. **Zuzana** byla od 1602 manželkou **Mikuláše Rašice ze Ščirbic** a na Sumině (Sumina u Rybnika, Polsko), který jí zapsal na svém statku 2 800 tol.sl. věna. Asi 1609 se jako vdova podruhé vdala za **Jana Foglara ze Studené Vody** a téhož roku půjčila 1 000 zl. sl. Hynku Prokopovi ze Světošovic. Manželé Foglarovi pak 1610 koupili polovinu Horních Bludovic.¹⁶

5. **Kateřina**, 1597 sestra Kašpara a žena **Adama Scipiona z Kretčína**, jenž jí zapsal na Životicích 2 000 zl. sl. věna.¹⁷

6. **Anna** se poprvé provdala (asi 1597) za **Jana Tluka z Tošonovic**, syna Jakuba na Dolních Domaslavicích. Jan zemřel už v dubnu 1600, z manželství se narodil syn Jan ml. Tluk, který po matce zdědil Životice. Druhým manželem Anny se stal **Petr Rymultovský z Kornic**. Protože Jan ml. Tluk zemřel asi 1624, koupila matka 1626 znovu Životice, a když 1633 zemřela, byl zadlužený statek věřiteli rozprodán. Jednu část tehdy koupila Kateřina Marklovská, roz. Rostkovna ze Bzí.¹⁸

Horní Bludovice

Významnější část vsi se sídlem (panským domem či zámečkem) náležela jedné z četných větví Korniců, Bludovským z Kornic. Druhou část, odprodanou Bludovskými 1582, držel Václav Kotulínský z Kotulína s manželkou Markétou Skříšovskou z Třečkovic. Mezi majiteli obou dílů docházelo k četným sporům, např. o náves, která měla být podle kupní smlouvy oběma dílům společná, ale také o cestu. Když 1592 Pavel Bludovský zemřel, pohnal Václav Kotulínský jeho

vдовu se syny Adamem a Pavlem k zemskému soudu před sv. Kateřinou (25. 11.) 1592 v Těšíně. „... že sem k nim své poddané posílal i skrze psaní své upomínal, aby podle smlouvy té, kterou sou páni a přátelé od nás z obou stran vydaní, která se jest mezi † panem Pavlem Bludovským... a mnou ten pátek po Památce početi Panny Marie (rok schází, pokud ke smlouvě došlo 1591, lze ji datovat k 10. 12. 1591) na Horních Bludovicích, tu cestu od skotnice pod fojstvem břehem udělali dali tak, aby jeden každý tou cestou projížděti mohl... a mně se skrze to neudělání tej cesty na folvarku mým, nemohouc lidé jinudy jezdit pro zatopení cesty... než přes folvark můj, nemalá škoda děje...“. Nedodržení uzavřené smlouvy ohodnotil částkou 100 zl. červ. uh. Obvyklá strohá poznámka „srovnáno“ za půhonem naznačuje, že se obě strany dohodly. Ještě 1595 měl Václav Kotulínský spory o užívání rybníka Horního v Horních Bludovicích s Adamem Bludovským.¹⁹ Václav Kotulínský byl 1607 již mrtev, zřejmě jeho syn Jaroslav prodal tuto část Janu ml. Marklovskému z Žebrače, který získal rovněž druhou část, dosud patřící Adamu Bludovskému z Kornic.²⁰

Dolní díl Horních Bludovic prodal 1610 Jan ml. Marklovský **Janu st. Foglarovi ze Studené Vody**, manželovi Zuzany Marklovské. Foglarové pocházeli z Ratibořska ze vsi Studené Vody, později jen Studené (Studzienna, část Ratiboře, Polsko). Během 16. století se velice rozšířili na Pštinsku (Pszczyna) a Vladislavsku (Wodzisław) a odtud se dostali také na Opavsko a Těšínsko. Jejich statky na Vladislavsku tvořily vsi Godov a Marklovice (Godów, severně od

Erb Ruseckých z Ejvaně

Erb Foglarů ze Studené Vody

Dětmarovic, Markłowice Dolne, Górne, severovýchodně od Wodzisławi), druhá z nich je zcela odlišná od námi dříve uvedených Marklovic, ležících severně od Karviné. Jednotlivě známe celou řadu Foglarů na Těšínsku, které však lze jen obtížně zařadit do spolehlivého rodokmenu. Přesto se pokusíme o jeho rekonstrukci:

Kryštof, poprvé zmíněn 1513, kdy držel nějaký statek u Klimkovic (snad v Polance?) 1519 -1530 měl díl Vřesiny (okr. Opava), který mu postoupil pan Václav Haťský z Drahotuš, 1528

byl biskupským úředníkem na Hukvaldech a téhož roku mu biskup Thurzo osvobodil jeho dům v Moravské Ostravě od všech platů.²¹

Kryštof, syn Kryštofa, 1555 v Polance, získal Godov, mrtev 1582, jeho manželka a vdova Markéta Pelkovna z Nového Města, snad sestra Alexiho. Dodáváme, že 1566 se objevuje v nejasné souvislosti s tímto Alexím též paní **Barbora ze Studené Vody**.²²

Mikuláš, syn Kryštofa, bratr Kryštofa, 1565 knížecí úředník na Bílsku (Bielsko-Biała, Polsko), 1566 ve Skočově (Skoczów, Polsko), ještě 1592 je úředníkem na Rokitnici (nejisto, které, snad Rokitnica, část Zabrze, Polsko) a u Jindřicha Biesa měl pohledávku 400 zl. Týž mu prodal svůj dvůr před městem Moravskou Ostravou. Zemřel 1597, zůstali po něm sirotci z jinak neznámého manželství. Procházka považuje za jeho manželku Dorotu Marklovskou ze Žebrače, je to však pochybný údaj. Snad to mohla být výše uvedená paní Barbora.²³

Adam, snad syn Kryštofa, 14.11.1583 jedním ze svědků postoupení domu v Těšíně Achacím Čelem z Čechovic manželce Anně Klochovně z Kornic, pro nedodržení smlouvy se zodpovídá před soudem (1592), 1600 na Horním Žukově, zamordoval Jana Gureckého z Kornic. Zemřel 1604, před smrtí sepsal kšaft, jímž odkázal svůj majetek Kryštofu st. Rudzkému z Rudz, kancléři knížectví těšínského. Z toho plyne, že neměl žádné potomky.

Melchar, 1577 na Godově a **Jiřík**, 1573 na Godově a pusté vsi Šepetovicích u Fryštátu, 1577 spolu s Melcharem na Godově, snad také patří do tohoto potomstva. Jiříka považuje Procházka za otce Mikulášova.²⁴

O **Kryštofových** dětech se zmíníme nakonec. Do potomstva jeho bratra **Mikuláše** patří: **Jiřík ml.**, který se svátil s Janem Lubovským z Lubovic (1598), majitel Kalembic (část Cieszyna, Polsko), jež postoupil i s domem v Těšíně své švagrové Anně roz. Gočalkovské.²⁵ **Václav**, jeho manželka **Anna Gočalkovská z Gočalkovic** (1593). Václav byl 1622 mrtev, poručníky jeho sirotka a pozůstalosti se stali Frydrych a Jindřich Foglarové. Když zemřel Annin otec Petr, bylo nařízeno poručníkům, aby statek pro velké dluhy prodali. Po jejich zaplacení zbylo pouhých 433 zl. sl., z nich Anna dostala 33 zl., její bratr Kryštof 111 zl. (8. 12. 1596, Těšín).²⁶

Děti Kryštofa:

Jiřík st., od 1587 na Godově, před 1606 koupil od Jana Planknara z Kynšperka a na Vladislavi Marklovic, 1608 na Godově, Marklovicích a Skříšově (Skrzyszów, u Godowa, Polsko), zemřel po 1614 a z neznámého manželství měl syny:

a) **Zikmund** se ženíl s **Mandalenou Štyrnskou ze Štyrn**, dcerou Zikmunda na Bravanticích (okr. Nový Jičín) a Kateřiny Pilarovny z Pilhu (svat. smlouva 12. 6. 1617, Godov), 1625 držel Marklovic a Horní Suchou. 1629 podruhé ženat s **Mandalenou Prokopovou ze Světošovic**, manželé prodali díl Žibřidovic za 4 500 tol. sl. (Zebrzydowice, severovýchodně od Karviné, Polsko) Jiříkovi Rudzkému z Rudz.

b) **Jindřich**, 1625 na Godově, 1617 se ženíl s **Juditou Bludovskou z Dolních Bludovic**, dcerou Jáchyma a Evy Laryšovny ze Lhoty.

c) **Kryštof**, už 1615 o sv. Havlu (16. 10.) na svobodném dvoře v Polance, 1626 u Bílovce zajat a oloupen dánskými vojáky, 1633 na Malé Lhotě (dnes Dolní Lhota, okr. Opava), kterou měl v zástavě a v nájmu od Jana Pražmy z Bílkova a na Velké Polomi, zemřel 1654, manželka není známa. Zukal obšírně dokládá jeho syna Oldřich Kryštofa (†1676) i jeho rodinu.²⁷

d) **Mandalena**, o níž se zmíníme v závěru.

Kryštof st., bratr Jiříka st., 1606, 1607 na Godově a Skříšově, je hejtmanem panství vladislavského. Zřejmě jeho manželkou byla **Kateřina Besovna z Chrostiny**, která v nemoci i v čase „morové rány“ pečovala o zemřelou Marianu Besovnu, vlastní sestru Augustina Besa, která jí z vděčnosti odkázala své jmění (1624). Augustin byl povinen Kateřině celou pozůstalost vydat.

Zanechal potomstvo:

a) **Balcar**, 1609 na zemském sněmu v Opavě, 1622 měl s bratry Mizerov a Godov, jeho další osudy nelze objasnit.

b) **Jan st.**, 1609 ženat se **Zuzanou Marklovskou z Žebrače**, zřejmě vdovou po Mikuláši Rašicovi ze Ščirbic, 1610 koupili manželé **dolní díl Horních Bludovic**. S bratry držel rovněž Godov a Mizerov, 1610 také půl Dolních Soběšovic. Zuzana sepsala poručenství, datované 1. 4. 1618 v Mizerově. K jeho projednání došlo 1626, sirotkovi po zemřelém Kašparu Marklovském podle něj náleželo 200 zl. sl., splatných do čtyř let od data vydání.

c) **Frydrych**, spolu s bratry na Godově a Mizerově, 1634 ve službách pana Štefana Plaveckého z Plavče jako úředník na Laziskách (Łaziska u Godówa, Polsko).

d) **Jáchym** je 1619 pánem na díle Horních Bludovic, živ byl ještě 9. 8. 1620, záhy poté však zemřel, zanechávaje vdovu **Helenu Rostkovnu ze Bzí** a sirotky, jejich poručníky byli určeni Jan st. ze Bzí a Frydrych Foglar. Jeho bratři i na místě sirotků prodali polovici Horních Bludovic za 8 600 zl. sl. Kašparu Pelhřimovi z Třánkovic na Albrechticích, který byl 1625 kancléřem knížectví těšínského a nejvyšším vachmistrem prvního kraje ve Slezsku. Vlastní kupní smlouva byla datována 6. 8. 1621 na Horních Bludovicích. Součástí tohoto dílu bylo „sídlo“, folvark, zahrada, mlýn, kostelní podací a vaření i výstav piva, nechyběl tu tedy malý panský pivovar a krčma. Z textu plyne, že rozsah a vymezení práv této části bylo dohodnuto smlouvou mezi Kryštofem st. Ruseckým, majitelem „horního“ dílu, a Jáchymem Foglarem. Zajímavá je i poslední zpráva, kterou o těchto bratřích přinášíme k roku 1622. Tehdy Balcar, Jan st. a Frydrych, bratři Foglarové na Mizerově a Godově, synové zemřelého Kryštofa vystavili dlužní úpis na sumu 1 000 zl. sl. sirotkům zemřelého Jiřího Plaveckého z Plavče a na Vladislavi. Mezi rukojmími za dluh vidíme další příbuzné, Zikmunda Foglara na Marklovicích a Jindřicha na Godově (29. 9. 1622, Mizerov).²⁸

e) **Anna**, manželka Petra Marklovského z Žebrače, vdova po něm 1617.

Mandalena, nepochybně dcera Jiříka st. byla ženou **Jiříka st. Pilara z Pilhu** na Otrubkově (Otrębów, část Kaczyc, Polsko) už 1618, smlouvou z 1. 8. 1619 jí manžel postoupil svůj statek. Paní si v nutné potřebě půjčila vysokou částku 3 300 tol. sl. od Kryštofa Foglara na svobodném dvoře v Polance (Horní Polanka, 28. 9. 1625), za kterou se zaručili Václav Pelhřim z Třánkovic, zemský kancléř, Jan Tluk z Tošonovic, Zikmund Foglar na Marklovicích, Jindřich Foglar na Godově, Augustin Bes z Chrostiny a na Horní Suché a Václav Frogštejn z Načeslavic na Krulovce. Hned následujícího dne, 29. 9. 1625, jim listinou, danou na Otrubkově zaručila

dlužnou částku svým vlastním statkem, pokud by jí nebyla schopna uhradit.²⁹

Vidíme tedy, že právě potomci Kryštofa st. Foglara se vystřídali v letech 1610 (Jan st.) a 1619 (Jáchym) na této polovici Horních Bludovic. Zcela záměrně jsme přesto věnovali málo známému rodu Foglarů větší prostor, neboť jde o jeho první částečně spolehlivý rodokmen. Nyní však stojíme před složitou a zároveň zajímavou otázkou: proč se roku 1617 jmenuje kolátorem a pánem tohoto dílu **Jiřík Šeliha z Řuchova**? Existuje jediné vysvětlení, že Jan st. Foglar někdy po roce 1610 prodal nebo postoupil své zboží tomuto Jiříkovi a ten pak nejpozději 1619 zase Jáchymu Foglarovi. Nabízí se ovšem také úvaha o možném příbuzenství Foglarů s Šelihy z Řuchova. Vůbec netušíme, z kterého rodu pocházela matka těchto Foglarů, zda Balcar či Frydrych Foglarové byli ženatí a zda snad nebyla manželkou některého z nich Šelihovna. Přesun majetku mezi příbuznými byl totiž velmi častý a takové řešení by nepostrádalo logiku. Přece však existuje jeden záchytný bod.

Šelihové z Řuchova a ze Zubřic byli v 16. a 17. století velmi četní na Opolsku, Ratibořsku a Opavsku, jejich výskyt na Těšínsku se však omezuje na jednotlivé osoby. Pokusíme se nyní vzájemné příbuzenství Foglarů a Šelihů doložit. **Jan st. Foglar** s manželkou **Zuzanou roz. Marklovskou** tu sehrává klíčovou roli. Jak již víme, byla Zuzana dříve provdaná za **Mikuláše Rašice ze Ščirbic** (od 1602), který už roku 1584 vystupuje spolu s bratry jako dospělý, zřejmě tedy to byl jeho druhý sňatek. Mikulášova sestra **Anna Rašicovna** se provdala za vdovce **Hanuše Šelihu z Řuchova** na Řuchově (Rzuchów, mezi Ratiboří a Rybníkem, manželská smlouva 10. 9. 1584, Ratiboř, věno 1 500 tol. sl.). Hanuš se ženil poprvé s **Markétou Křížkovskou z Kotulína**, již zapsal 250 tol. věna na polovině Řuchova a Lukova (Łuków u Řuchova, Polsko, manželská smlouva 29. 8. 1560, Ratiboř) a z tohoto svazku měl pokud známo jen dceru Annu, provdanou za Jana ml. Beese svobodného pána z Kolna a Katovic a na Pstružně (Pstrężna, sz. od Rzuchowa, Polsko, 1584). Snad byl **Jiřík Šeliha** jeho synem z 2. manželství a pobýval v mládí u své tety v Horních Bludovicích. Tak bychom dostali uspokojivé vysvětlení pro jeho dočasnou vládu nad statkem a neudivilo by nás, že se tu po něm objevil strýc Jáchym Foglar s rodinou.³⁰ Kdybychom pátrali pouze na Těšínsku, nenašli bychom o tomto Jiříkovi ani zmínku. Nápadnou shodou okolností však je výskyt **Jiříka Šelihy** krátce po jeho odchodu z Horních Bludovic (1619) na Opavsku. V Opavě se ženil 2. 8. 1621 s **Annou Marií**

Macákovou z Ottenburku, dcerou Matouše na Kravařích a Kateřiny Borkovny z Rostropic, s níž je doložen na svobodném dvoře v Jamnici (okr. Opava) v letech 1620 - 1635.³¹

Námi předpokládané příbuzenství Jiříka Šelihy s Foglary i s Marklovskými vhodně zapadá do rámce řešení sledované problematiky, a proto rezignujeme z podání výčtu některých dalších známých Šelihů, snad jen se sluší podotknout, že i jejich statky se nacházejí v okolí Řuchova, tak Brzezíe nad Odrou, dnes část Ratiboře, Gogołowa u Vladislavi, Cisówka na Vladislavsku, a že někdy, odkládající rodové příjmení Šeliha, jsou jmenováni **Řuchovskými z Řuchova**.

Horní díl Horních Bludovic koupil 1612 **Kryštof Rusecký z Ejvaně**, pocházející ze starého moravského rodu, jehož genealogii zpracoval Josef Pilnáček a podstatné informace ze svého nepublikovaného rukopisu pak využil při zpracování statě o rodu Ruseckých v práci Rody starého Slezska.³² Synem Augustina na Těrlicku a Doroty Skříšovské byl kromě dalších sourozenců rovněž **Jan**, zvaný později starší, na rozdíl od svého syna Jana. Na Těrlicku je hojně doložen v letech 1568-1598, po obnovení činnosti zemského soudu je jedním z přísedících a často volen mezi komisaře při řešení hraničních a majetkových sporů. Když 1584 v Ratiboři zapsal Jošt Tamfald z Tamfaldu věno 1 000 tol. sl. své manželce Dorotě Rostkovně ze Bzí na svém statku Bluščových (Bluszczów, severně od Bohumína, Polsko), poručníky a příjemci jsou Hanuš Šeliha z Řuchova, Jan Rusecký z Ejvaně na Těrlicku, Bartoloměj Tamfald na Solci, Bernart Rostek ze Bzí a ve Bzí, bratr Dorotin. V okruhu jmenovaných rodů bychom mohli hledat jeho jinak neznámou manželku (snad Tamfaldovnu nebo Rostkovnu). 1591 žádá kněžna Sedena Kateřina od Jana na Těrlicku za zastřeleného jelena, „...který nám z obory vyskočil...“, 300 zl. uh. červ. K této zajímavé příhodě došlo 1588 a bližší podrobnosti poznáváme z textu soudního nálezu: „...Jakož Její Kn.Mt. Jana Ruseckého viní, že jest roku 1588 jelena, který z obory knížecí vyskočil, zabítí a do svého domu do Těrlicka přivéstí dal, poněvadž se z svědků nachází, že Daniel Zeměcký toho jelena přede psy Jana R. zastřelil a Jan R., věda o tom, že ten jelen z obory knížecí byl, jej k užitku svému obrátil, povinen Jan R. to 100 zl. uh. červ. Její Kn. Mti. ve 12 nedělích napraviti...“³³ Jan zemřel 1598, protože tehdy schválil zemský soud jeho synu **Kryštofovi ml.** za poručníky Zikmunda Štyrnského, Václava Tluka a Adama Scipiona. Kromě něho totiž žil také **Kryštof starší**, syn

Janova bratra **Václava** (†1573) a Doroty Čamerové z Jiskřičína, 1588 na Těrlicku a 1604 na Dolní Suché. Byl samozřejmě 1598 již dospělý, vřdyt roku 1592 pohnal strýce Jana pěti pňhony, jež však byly podle soudního nálezu vymazány, když se k jejich projednání nedostavil. Tento Kryštof st. zemřel krátce po 1604. Tím uvádíme na pravou míru Pilnáčkovu nepřesnost, záměnu obou Kryštofů. Náš Kryštof se po smrti svého bratrance neměl příčinu odlišovat přívlastkem, teprve kolem roku 1620 se nazývá starší na rozdíl od svého syna Kryštofa ml. 1607 drží díl Těrlicka, 1609 koupil Dolní Suchou, statek po zemřelém Mikuláši st. Vlčkovi z Dobré Zemice (†1595), s jehož vdovou Mandalenou roz. Pelhřimovnou z Třánkovic byl již tehdy ženat. Prodal Suchou 1612 Karlu Logovi. Smlouvou na Horních Bludovicích, sepsanou 1611 (datace v textu nepřesná), koupil Kryštof od Jana ml. Marklovského horní díl Horních Bludovic se sídlem, folvarkem, mlýnem, pilou, krčmou, kostelním podacím a společným užíváním řeky (Lučiny) za 4 450 tol. sl. a přidáný folvark v Těrlicku, což kniže potvrdil 15. 7. 1612 v Těšíně. V Dolních Bludovicích sloužil potřebám věřících zřejmě dřevěný kostel, tehdy v rukou evangelíků. Podle Pilnáčka se stal právě Kryštof iniciátorem výstavby nového zděného kostela s věží, do níž byl zavěšen zvon, datovaný 1617 a označený jmény všech tří patronů. 1621 svědčí při prodeji druhého dílu Horních Bludovic Kašparu Pelhřimovi z Třánkovic jako Kryštof st. Rusecký z Ejvaně a na Horních Bludovicích. Jeho synem byl zřejmě **Jan st.**, 1668 majitel **třetího dílu Horních Bludovic**, což je dokladem o dalším rozdělení majetku. Kryštofova dcera **Dorota** se stala manželkou Václava Mitrovského z Nemyšle (manželská smlouva 25. 1. 1630, Těšín). Dalším synem Kryštofa byl snad **Kryštof ml.** (Pilnáčkova genealogie obsahuje zřejmě omyly). Ten koupil od blízkého příbuzného své matky, **Václava st. Pelhřima z Třánkovic**, ves Kalembece (25. 11. 1631) a nedlouho poté (28. 12. t.r.) žádal o ruku **Mandalenou Rudzkou z Rudz**, dceru Mikuláše a Evy Čamerové z Jiskřičína. Jestliže měl Kryštof ml. po otci (spolu s bratrem Janem st.) polovinu Hor. Bludovic, nacházíme zde příčinu existence pozdějších tří dílů této vsi.³⁴

Jeden zvon se tak stal podnětem pro osvětlení vzájemných příbuzenských vztahů čtyř rodů, jejichž domovem byly kratší nebo delší dobu Dolní a Horní Bludovice. Pokusili jsme se co nejpřesněji určit a zařadit osoby, jejichž jména na cenné kampanologické památce jsou dnes jedním z mála dokladů o jejich životě.

POZNÁMKY:

- 1 Zemský archiv v Opavě (dále ZAO), fond Josef Nirtl (dále Nirtl), Recognitio; Josef Nirtl: Zur Geschichte des Teschener Adels, Adler 4, 1942, s. 2 – 11, 45 – 53; Emerich Němec – Erich Šefčík: Listinář Těšínska (dále LT), zvl. sv. 6 - 9, Český Těšín 1972 - 1984.
- 2 Za laskavé zpřístupnění zvonu a poskytnutí obrazové dokumentace jsme zavázáni vedoucí šenovského muzea Simoně Slávkové.
- 3 Josef Pilnáček, Rody starého Slezska (dále RSS), Brno 1991 – 1998, s. 576 – 578 (Foglar), 1017 – 1021 (Rusecký), 1031 – 1032 (Šeliha).
- 4 Leoš Mičák: Heraldická a sfragistická výzdoba gotických a renesančních zvonů na severní Moravě a ve Slezsku. Časopis Slezského zemského muzea B 50, 2001, č. 1, s. 1 – 7.
- 5 Moravský zemský archiv v Brně, G 12 – Cerroniho sbírka, inv. č. 61, sign. I/58, Glocken Inschriften, fol. 24. Za informaci děkujeme Pavlu Šrámkovi. Přepis nápisů je proveden velmi nepřesně.
- 6 Adolf Sobek: Obec a panství Šumbark ve Slezsku, Moravská Ostrava 1925, s. 22 – 23.
- 7 I nový katolický kostel sv. Markéty v Dolních Bludovicích měl společné patrony v majitelích Dolních, Prostředních a Horních Bludovic. Viz Sobek, c.d., s. 21.
- 8 RSS, s. 1017 – 1021; týž: Die älteste Genealogie der Familie Rusecki von Eywan, strojopis 1938.
- 9 Arwed von Marklowski: Urkunden und Nachrichten über die Familie derer von Marklowski, Pernstein von Marklowski, Freiherr Marklowsky von Zebraz und Pernstein, Wien 1909; RSS, c.d., s. 774 – 775.
- 10 Viz pozn. 3.
- 11 Ladislav Hosák, Historický místopis země Moravskoslezské, Praha 1937, s. 898, 899.
- 12 LT 2, č. 238, 31. 5. 1467, Těšín; LT 5, č. 707, 12. 4. 1600, Těšín, č. 708, 8. 5. 1600, Těšín; Hosák, c. d., s. 888, 898, 919; ZAO, fond Josef Zukal (dále Zukal), opis Soudní knihy kníž. těšínského (dále SK), inv. č. 224, č. 36, 52, 96, 116, 154, 189 - ze zápisu č. 96 plyne, že listina na správu Dolních Bludovic byla vystavena 12. 3. 1587; Archiwum Państwowe Katowice, pob. Cieszyn (dále APK-C), fond Komora cieszyńska (dále KC), Kniha sirotčích věcí od roku 1591, inv. č. 259, fol. 14v; tamtéž, KC, Kniha půhonná 1565 - 1595, inv. č. 257, fol. 82v.
- 13 LT 6, č. 745, cca 1609; LT 7, č. 863, 24. 4. 1617, Těšín; Książnica Cieszyńska v Cieszynie, Szersznik, nr DD VIII 2, heslo Marklowsky, č. 30 a 31, kde je odkaz na farní inventář z Dolních Bludovic; APK-C, KC, inv. č. 259, fol. 36.
- 14 LT 6, č. 775, 15. 7. 1612, Těšín; LT 7, č. 884, skutečnost 23. 4. 1620, potvrzení 6. 8. 1624, Těšín; ZAO, Nirtl, Recognitio, regist. č. 48 ze 7. 6. 1610, č. 111 z 22. 7. 1633; Karol Kajzer (ed.): Najstarszy Kopiarz wsi Ochaby, Cieszyn 1997, s. 28, kupní smlouva ze 7. 6. 1614, Velké Ochaby.
- 15 LT 5, č. 698, 28. 1. 1597, Těšín; LT 6, č. 786, skutečnost 18. 12. 1611, Hnojník; LT 7, č. 852, skutečnost 27. 8. 1616, Malé Ochaby, potvrzení 15. 12. 1616, Těšín, v textu uvedena nemožná datace 27. 1., přičemž jde o středu po třetí neděli adventní!; LT 8, č. 942, 23. 9. 1628, Těšín; ZAO, Zukal, inv. č. 201 (Macák, Matzak).
- 16 Archiwum Państwowe Wrocław (dále APW), fond I/14, Księstwo Opolsko-Raciborskie (dále KOR), zemská kniha z let 1578-1610, sign. III 27g, fol. 344, 345, datum smlouvy 12. 9. 1602, Ratiboř; ZAO, Zukal, inv. č. 197 (Foglar, v. Foglar); RSS, s. 576 - 577.
- 17 LT 5, č. 698, 28. 1. 1597, Těšín.
- 18 LT 5, č. 707, 13. 4. 1600, Těšín; ZAO, Nirtl, Recognitio, č. 84, 19. 7. 1626, Životice, č. 111, 22. 7. 1633; APK-C, KC, inv. č. 259, fol. 40v, o sv. Duchu dáni poručíci sirotkům † Jana ml. Tluka.
- 19 Hosák, c. d., s. 899; APK-C, KC, inv. č. 257, fol. 187v; ZAO, Zukal, SK, č. 114, 115, 116.
- 20 Hosák, c. d., s. 899.
- 21 ZAO, Zukal, inv. č. 197 (Foglar); RSS, s. 576; Roman Freiherr von Procházka, Genealogisches Handbuch erloschener böhmischer Herrenstadtsfamilien, Neustadt an der Aisch, 1973, s. 91, Foglar von (Foglar und) Kaltwasser, kde bezdůvodně rozeznává dva Kryštofy, otce (1513) a syna (1528).
- 22 RSS, s. 576; APK-C, KC, inv. č. 257, fol. 122.
- 23 RSS, s. 576, 577; ZAO, Zukal, inv. č. 197 (Foglar); Procházka, c. d., s. 91.
- 24 RSS, s. 576; Bohumír Indra, Urbaniální komise slezská, I/3, Opava 1978, Listina č. 668; ZAO, Zukal, SK, č. 27, č. 268; LT 6, č. 724, křaft Adamův potvrzen císařem Rudolfem II. 28. 4. 1604, Praha; Procházka, c. d., s. 91.
- 25 RSS, s. 576; ZAO, Zukal, SK č. 243; Hosák, c. d., s. 885, kde mylně považuje Annu Gočalkovskou za manželku Jiříka ml.
- 26 ZAO, Zukal, SK č. 144; APK-C, KC, inv. č. 259, fol. 37v.
- 27 ZAO, Zukal, inv. č. 197 (Foglar); ZAO, Nirtl, Recognitio, č. 61, svat. smlouva z 12. 11. 1617; RSS, s. 576; LT 8, č. 900, 24. 12. 1625, Těšín, č. 946, 21. 12. 1629, Těšín; Jiří Štibor: Rod Štyrnských ze Štym a Lidmila Rotmberkovna, roz. Štyrnská na Olšanském dvoře v Opavě-Kateřinkách, ČSZM B 41, 1992, s. 126, 127, 128; Janusz Spyra: Szlachecka rodzina Bludowskich z Dolnych Bludowic herbu Koziol i zabytki sztuki z nią związane, in: Familia Silesiae, T.I, Cieszyn 1997, s. 14 - 29, zejména s. 17; Kajzer, c. d., s. 28; ZAO, Sběrka fotokopii, sign. II-84, Repertář listin rodinného archivu hrabat Wilczků v Kreuzensteinu v Rakousku, 1410-1864, č. 50, 51, 75, 104, 105, 112.
- 28 ZAO, Zukal, inv. č. 197 (Foglar); RSS, s. 576; LT 8, č. 917, 17. 9. 1626, Těšín; APK-C, KC, inv. č. 259, fol. 39, 47, 60.
- 29 ZAO, Zukal, inv. č. 197 (Foglar); LT 8, č. 900, 24. 12. 1625, Těšín.
- 30 APW, KOR, Zemská kniha III 27g, fol. 97v - 98v, 102v - 103v, Zemská kniha III 27 D z let 1557 - 1564, fol. 128v - 129v.
- 31 ZAO, Zukal, inv. č. 201 (Macák, Matzak), Matouš zapsal na Kravařích své manželce Kateřině Bokovně z Rostropic 3 000 zl. sl. věna a nadvěna, sepsal na kravařské tvrzi 28. 9. 1603 poručenství, kromě bratru měl sestry Dorotu (Marklovskou), Alenu (Štáblovskou z Kovalovic) a Kateřinu (Varkočovnu z Nobšic). Synu Kašparovi odkázal Kravaře, dcera Anna měla obdržet 2 000 zl. sl. věna, řetěz ze 200 zl. červ. uh., bratr jí měl vystrojit svatební veselí na 4 stoly; to vše zmařil aktivní podíl Macáků na dánské okupaci a následná konfiskace; tamtéž, inv. č. 206 (Šeliha z Řuchova); Vincenc Prasek: Historická topografie země Opavské, Opava 1890, Jammice, s. 347.
- 32 Viz pozn. č. 8.
- 33 APW, KOR, sign. III 27g, 1578 - 1610, fol. 116v - 117v; APK-C, KC, inv. č. 257, fol. 225; ZAO, Zukal, SK, č. 1 - seznam všech soudců zemských, č. 42.
- 34 ZAO, Zukal, SK, č. 88, 160; LT 6, č. 761, 30. 6. 1611, Těšín, č. 775, 15. 7. 1612, Těšín, text kromě nepřesné datace obsahuje řadu chyb a nepřesností, vzniklých špatným čtením; Waclaw Gojniczek: Dziejie szlacheckiej rodziny Tschammerów z Iskrzyczyna, Wrocław 1999, zvláště s. 87 - 103; Hosák, c. d., s. 899, 916; Pilnáček, Die älteste Genealogie..., c. d., s. 18, 19, kde z Kryštofů otce a syna vytvořil jedinou osobu; ZAO, Nirtl, Recognitio, č. 53, 98, 104.

Z dějin luterské liturgie na Těšínsku v 18. století

Daniel Spratek

Luterství zapustilo na Těšínsku kořeny velmi brzy po Lutherově vystoupení. V knížectví se ve 2. polovině 16. století zkonsolidovala luterská církev, organizována podle summeepiskopálního principu, tj. v čele s knížetem, jakožto „nejvyšším biskupem“ církve. Základními předpisy pro liturgický život těšínských evangelíků se stal *Řád církevní*¹ (1568) knížete Václava Adama a posléze *Schuel und Kirchenordnung*² (1584) kněžny Kateřiny Sidonie. Jako liturgické řeči byly zavedeny čeština a němčina (spolu se zbytky latiny).³ Vestfálský mír (1648) sice přiznal slezským evangelíkům určité svobody, nicméně právo veřejného výkonu bohoslužby bylo těšínským luteránům odepřeno. A tak byly na jaře 1654 všechny dosud fungující luterské kostely zavřeny. Luteránům bylo povoleno pouze soukromě číst duchovní literaturu, modlit se a zpívat - pro potřebu svou, svých dětí a čeledí. Bohatost dosavadních liturgických forem, užívaných v kostele, tak pochopitelně vzala zaspé.

Situace se změnila až počátkem 18. století, kdy do slezských náboženských poměrů zasáhl švédský král Karel XII. Roku 1707 přiměl císaře Josefa I. uzavřít alt-ranstädtskou smlouvu a o dva roky později tzv. exekuční reces k této smlouvě. Na základě §16 exekučního recesu bylo těšínským luteránům povoleno vystavět si u města Těšína kostel, zvaný „Ježíšův kostel“ či „kostel milosti“. Po obnovení veřejného kultu nebyla liturgie v „kostelet milosti“ právními předpisy státu nikterak regulována. Je možné, že zde byly snahy navázat na dřívější liturgii - napovídá tomu opis školského a církevního zřízení Kateřiny Sidonie, pořízený 2. prosince 1707.⁴ Liturgický život však šel jinudy.

Jak vypadal nedělní bohoslužebný život se dovídáme z dopisu pastora Jana Muthmanna (†1747) Budeovi z 28. ledna 1724 (bod I./9).⁵ Nedělní služba pastorů začínala německou zpovědí a večeří Páně mezi 6 a 7 hodinou ranní. V 7 hodin bylo zvoněno a začaly německé bohoslužby, které trvaly do půl jedenácté; současně probíhala ve třech sakristiích polská zpověď a katechizace. Od 10.30 do 13.00 hodin probíhaly v kostele polské bohoslužby. Poněvadž mnoho posluchačů znalo oba jazyky, zůstávali na obou kázáních. Jedno kázání bylo připraveno na text epištoly, druhé na text evangelia; příslušné typy textů se střídaly v ročních intervalech. Souběžně probíhalo mezi 12 a 13 hodinou katechizační opakování německého kázání. Po

polských bohoslužbách následovala v kostele polská zpověď a večeře Páně. Poté se konala hodinová katechizace v polštině a následně katechizace v němčině. Od velikonoce do sv. Michala navíc probíhala polská katechizace od půl šesté do sedmi hodin a odpoledne mezi polskou a německou katechizací bylo nešporní kázání na pastorem zvolený libovolný text (*textum arbitrium*).

Z Muthmannova dopisu je zřejmé, že v 18. století se jako liturgický jazyk nově prosadila polština, zatímco čeština ustoupila do pozadí. Víme, že ještě roku 1709 kázal v Těšíně devět týdnů česky farář Daniel Stránský⁶; těšínský pastor Ch. N. Voigt ve svém dopise A. H. Franckemu z 8. srpna 1709 se patrně o něm zmiňuje jako o „českém kazateli“ (*der böhmische Prediger*).⁷ V letech 1709-1710 kázal česky s největší pravděpodobností i pastor primarius Matyáš Platani, původem Slovák. Pro češtinu jako pro liturgický jazyk se však stala osudovou císařská rezoluce z roku 1710, která stanovila, že na kazatelská místa je možno povolávat jen rodilé Slezany (*schlesische Landeskinder*) a nařídila, aby pastoři, kteří tuto podmínku nesplňují, z Těšína odešli. Od roku 1710 pak bylo v evangelickém kostele kázáno jen německy nebo polsky; čeština se ovšem udržela v církevním zpěvu: i při polských bohoslužbách byl používán český zpěvník *Cithara sanctorum* (1636) těšínského rodáka Jiřího Třanovského - a to až do druhé poloviny 19. století (ve sboru ve Visle až do roku 1922!⁸). Mimoto se čeština dlouho udržela také při domácích bohoslužbách těšínských luteránů - dokazuje to např. torzo česky psané postily datované do let 1724-1725, které je dnes chováno ve farní knihovně v Ustroni, či opis 52 českých kázání od Jiřího Třanovského, který si ještě roku 1821 pořídil K. Bujok z Visly.⁹

Při německých a polských bohoslužbách užívali těšínsští pastoři agendu knížectví olešnického, vytvořenou podle saského vzoru.¹⁰ Polský exemplář z roku 1664 (*Ajendá ábo Porzadek, Kościolow Ewánjelickich Ksiewstwá Oleśnickiego, y innych do niego należacych Powiátow.*), užívaný v „kostelet milosti“, se zachoval ve fondu Książnicy Cieszyńskiej (signatura agendy je SZ E IV 52). Pozoruhodné je, že k tisku je přivázán rukopis obsahující liturgické texty, které používali těšínsští pastoři při bohoslužbách vedle této agendy.¹¹ Jazyk textů zohledňuje těšínský dialekt.

Zásadním mezníkem v dějinách luterské liturgie na Těšínsku je vydání tolerančního patentu (1781). Těšínská luteráni byli začleněni do struktury toleranční církve augsburského vyznání v českých a německých zemích podunajské monarchie. Těšínská evangelická církev díky svému výjimečnému postavení ovlivnila organizační výstavbu toleranční církve¹² a také její liturgický vývoj. Liturgické záležitosti však přestaly být vnitřní záležitostí církve a jejich regulace se ujal stát. Zanícení Josefa II. pro rozhodování v liturgických věcech (a to i katolické církve¹³) mu vyneslo ze strany pruského krále posměšný titul „bratr kostelník“. Dvorským dekretem ze dne 30. března 1782 byl v rakouských tolerančních sborech a. v. zaveden slezský bohoslužebný pořádek. Podle slezského pořádku se konaly evangelicko-luterské nedělní ranní bohoslužby takto:

1. Zpěv písně ranní
2. Kazatel započne před oltářem píseň „Sláva Bohu na výsostech“
3. Zpěv písně: „Samému Bohu sláva, čest“
4. Kazatel předstoupí opět před oltář a započne „Požehnejž nás Bůh“, kůr odpovídá „a bojtež se jeho všechny končiny země“; kazatel odzpívá modlitbu, kůr pak zpívá „Amen“
5. Čtení epistol
6. Zpěv hlavní písně
7. Kazatel opět předstoupí před oltář a započne zpěv „Hospodin budiž s vámi“, kůr odpovídá „a s jeho (kazatelovým) duchem“
8. Čtení evangelia
9. Zpěv písní „Věřme všickni“ a „Milý Jezu“
10. Kazatel vstoupí na kazatelnu, přednese přístup ke kázání; zpívá se několik veršů, Otčenáš, (opětné) čtení evangelia, kázání
11. Po ukončení kázání mluví duchovní kleče zповěď a modlitbu církevní
12. Zpěv sboru, vzdechnutí a požehnání, jež kazatel u oltáře zpívá
13. Zpěv posledního verše „Nuž Bohu děkujeme“
14. Přijímání, při kterémž nejméně dvě voskové svíčky hořeti musejí.¹⁴

Současně byly činěny pokusy o vypracování nové jednotné liturgie pro všechny dědičné země. Nástin, který připravila konzistoř v Těšíně, byl schválen dvorským dekretem z 9. září 1783 a jeho vypracování bylo svěřeno jednak konzistoři v Těšíně, jednak církevnímu konventu v Modré. Roku 1785 byl pověřen Traugott Bartelmus (†1809), duchovní rada těšínské konzistoře a moravsko-slezsko-haličský superintendent, aby vypracoval nový návrh; ten byl dokončen až po přesídlení konzistoře do Vídně.

Tam byl poslán nejen nový Bartelmův návrh, ale i moderní liturgie se vzájemným dohodáním. Vedení nad konečnou redakcí převzal vídeňský konzistoriální rada Johann G. Fock (†1835). Jeho návrh předložený vládě 18. listopadu 1786 byl uznán za velmi dobrý a vhodný, a tak liturgie vyšla roku 1788 ve Vídni pod názvem „*Ordnung der Handlungen und Gebete bei dem öffentlichen Gottesdienste der Kirchengemeinden A. C. in den k. k. Erbländern*“.¹⁵ Téhož roku byl vydán překlad této liturgie do polštiny, pořázený těšínským pastorem Christianem G. Fröhlichem (†1795), původem z Bílska. Ve sborech však nenalezl ohlas, takže každý pastor si buďto musel udělat vlastní překlad, anebo v případě nouze používal dosavadní olešnickou agendu.¹⁶ Zdá se však, že nechtěl slezských sborů vůči Fockově agendě nebyla zapříčiněna jen charakterem Fröhlichova překladu, ale i neochotou sborů nechat si diktovat do své tradice vídeňskými teology.¹⁷ Do češtiny přeložil Fockovu agendu z příkazu konzistoře Ondřej Lehotský (†1794), pastor ve Visle.¹⁸ Rukopis jeho překladu o 344 stranách se nacházel v Šeršníkově knihovně v Těšíně (sign. DD VII 34);¹⁹ nesl název: *Porzadek Prac a Modliteb pri Zgwynych Sluzbach Bozjeh Cyrkwj Ewangelickych Augspurskeho Wyznánj w Cysarsko-Kralowskych Zemjch*.²⁰ Ani tento překlad nenašel svou cestu do sborů a tak navzdory všem snahám Slované v c. k. dědičných zemích v 18. století autorizovanou agendu nezískali.²¹

Za zmínku stojí dále i jazyková otázka v evangelické liturgii toleranční doby: Počátek doby toleranční znamenal přechodné upozadění polštiny ve prospěch češtiny. Tento jev byl zapříčiněn zejména slovenskými kazateli, kteří přicházeli do nově se organizujících tolerančních sborů.²² Dokonce se uvažovalo i o znovuzavedení češtiny v „kosteje milosti“ v Těšíně: Roku 1806 se dvorská kancelář přimlouvala za alternativní zavedení českého jazyka z důvodů občanských a politických; zdejší obyvatelé totiž měli hodně kontaktů s Moravou a Čechami, a tudíž by jim byla znalost této řeči ku prospěchu. Superintendent Bartelmus se vyjádřil souhlasně, nicméně upozornil na to, že polština je na Těšínsku mateřským jazykem prostých lidí a v některých městech i měšťanů. Poněvadž Těšínsko hraničí s Moravou, Uhrami a Haličí, vznikla zde smíšenina českých, polských a slovenských dialektů, které se používá jen v osobním styku, nepoužívá se však v písemné podobě nebo pro kázání; všichni kazatelé v „kosteje milosti“ byli buďto Němci, kteří se naučili polsky, nebo polští Slezané, kteří ovládli němčinu. Ačkoli se Bartelmus o češtinu zajímal, netroufal si v češtině kázat. A tak zůstalo jen u úvah

o znovuzavedení češtiny do kázání v „koste- a nacionalismu vytlačovaly češtinu více a více milosti“.²³ V průběhu 19. století pak důvody pas- z liturgického života evangelické církve, ačkoli torační a pedagogické jakož i duch osvícenství síla tradice tento proces značně zbrzdila.²⁴

POZNÁMKY:

- 1 Text Řádu církevního byl poprvé uveřejněn v: Wantula, Andrzej: Porzadek kościelny Wacława Adama. Odbitka z Rocznika Teologicznego, Warszawa 1937, s. 161-178. (V české literatuře se lze poměrně často setkat s mylným označením „Kostelní řád“; jedná se patrně o špatný zpětný překlad z polštiny nebo němčiny, kde slovo „kościelny“, resp. „Kirchen-“ znamená jak „církevní“ tak „kostelní“.)
- 2 Text zřízení byl poprvé uveřejněn v: Skalský, Gustav Adolf: Die evangelischen Kirchenordnungen Oesterreichs. Die evangelische Kirchenordnung für Teschen vom Jahre 1584. Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Oesterreich, 1901 (roč. 22.), s. 5-17.
- 3 Srov. též: Pietak, Tomáš: Právní systém Slezské církve evangelické augsburského vyznání. Vývoj, současný stav a výhled do budoucnosti. Diplomová práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze 1998, s. 7-10. Cenným pramenem k dějinám evangelické liturgie na Těšínsku v 17. století je také rkp. Enchiridion formularum Jana Pragensi Polskoostravského (†1665), který je uložen v Tschammerově knihovně v Cieszynie, sign. 19907.
- 4 Srov. Skalský, Gustav Adolf, cit. dílo, s. 17.
- 5 Dopis otiskuje Patzelt, Herbert: Der Pietismus in Teschner Schlesien 1709-1730. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht 1969, s. 196-212. Obsah bodu I./9. reprodukuje Janik, Ryszard: Świadectwo wiary i obyczaju luteranizmu cieszyńskiego. Gazeta ewangelicka, 1999, č. 7/8 (15/16), s. 36.
- 6 Skalský, Gustav Adolf: Z dějin české emigrace osmnáctého století. I. díl. Chotěboř, nákladem Ev. Matice a. v. 1911, s. 47. Stránského přítomnost v Těšíně dokládá i zápis v matrice úmrtí (LIBER VIVENTIUM. To jest Kniha Živých Podle Naděje naší před Bohem, Podle Památky jejich před Lidmi, Náboženství Evangelického před Těšínem, jenž Slově Počet při Koste- našim pochovaných od Mense Juny MDCCIX.), uložené v Tschammerově knihovně (bez signatury). Zápis ze dne 28. července 1709, pag. 1., uvádí Stránského jako kazatele na pohřbu.
- 7 Dopis je otištěn v Bernath, Gustav Adolf a kol.: Quellenbuch zur Geschichte der evangelischen Kirche in Schlesien. München - Oldenbourg, Bundesinstitut für Ostdeutsche Kultur und Geschichte 1992, s. 172.
- 8 BOHÁČ, Antonín: Organisaace evangelických církví v českých zemích. Praha, Synodní rada ČCE 1946, s. 13.
- 9 Zprávu o Bujokově postile podává Frinta, A.: Ex libris Jiřího Třanovského. Reformační sborník, 1934 (sv. 5.), s. 109.
- 10 Patzelt, Herbert: Anfänge der Toleranzzeit in Österreichisch-Schlesien. IN: Im Lichte der Toleranz. (StT II/9) Wien, Institut für protestantische Kirchengeschichte 1981, s. 296.
- 11 Na tyto texty upozorňuje Sosna, Wladyslaw: Kartki z dziejów Kościola Jezusowego i polskich ewangelików w Cieszynie. Cieszyn, Polskie Towarzystwo Ewangelickie 1999, s. 114-115.
- 12 Do května 1785 sídlila v Těšíně evangelická konzistoř a. v., nadřízena všem luterským sborům v německých a českých dědičných zemích s výjimkou Ašska.
- 13 Srov. např.: Tretera, Jiří Rajmund: Konfesní právo a církevní právo. Praha, Jan Krigl 1997, s. 86-87.
- 14 Frank, Gustav: Toleranční patent císaře Jozefa II. Vídeň, nákladem c. k. evang. vrchní rady 1881, s. 74-75.
- 15 Frank, Gustav, cit. dílo, s. 89-90; Wagner, Oskar: Die evangelische Kirche in Schlesien, Mähren, Galizien und der Bukowina in der Toleranzzeit, sowie deren Superintendenten. IN: Im Zeichen der Toleranz. (StT II/8) Wien, Institut für protestantische Kirchengeschichte 1981, s. 287.
- 16 Patzelt, Herbert: cit. dílo (pozn. 10.), s. 297.
- 17 Dokládá to např. soukromý dopis superintendenta Traugotta Bartelma ze 7. prosince 1785 v němž píše: „...mé smýšlení o liturgii jste pochopil – nic mi není protivnějšího než nucení a mechanismus v bohoslužebném ohledu; avšak nesmí se vycházeti na to, aby nevinné zvyky, jež jsou v některých sborech obvyklé, najednou byly odstraněny, poněvadž nejsou zavedeny ve sboru vídeňském. P. superintendent Fock si může s mou liturgií činit, co chce – já se o výsledek pranic nestarám – než staré slezské sbory nedají si právě tak nový ideál vnutiti, jako podle idey nějakého nakladatele vytištěný zpěvník...“ (Skalského překlad Bartelmovo dopisu z němčiny otiskují dle: Sk.: Z dopisů tolerančního superintendenta z r. 1784 a 1785. Hus (kalendář pro lid), 1914 (roč. XXII.), s. 113.)
- 18 Patzelt, Herbert: cit. dílo (pozn. 10.), s. 297.
- 19 V Repertoriu rukopisů c. k. těšínské Šeršníkovy knihovny je evidována ztráta tohoto rkp. od roku 1935.
- 20 Rukopis zmiňuje Kudělka, Milan: Leopold Jan Šeršník (1747-1814). Život a dílo. Krajské nakladatelství v Ostravě 1957, s. 189. Na str. 136 autor uvádí, že do Šeršníkovy knihovny přešlo 600 svazků z knihovny superintendenta Bartelma; je pravděpodobné, že rkp. agendy byl uložen původně tam.
- 21 Srv. Kuzmány, Karl: Lehrbuch des Allgemeinen und Österreichischen evangelisch-protestantischen Kirchenrechtes. Wien, Wilhelm Braumüller 1856, s. 625.
- 22 Příznačná je v tomto ohledu historka, která se v evangelické církvi traduje: Evangelíci z Bystřice nad Olší údajně žádali pastora Ondřeje Pauliniho ze Slovenska, aby se naučil zdejšímu dialektu a kázal „po naszymu“. Pastor jim položertem odpověděl: „Učil se prorok Amos - který byl pastýřem - bečet od svých ovcí, které pásí!“ (kl.: Smích při vážném. Evangelický kalendář - Kalendář ewangelicki, 1954, s. 121.)
[O slovenských pastorech viz např.: Wagner, Oskar: Mutterkirche vieler Länder. Geschichte der Evangelischen Kirche im Herzogtum Teschen 1545-1918/20. (StT I/4[1-2]) Wien - Köln - Graz, Verlag Hermann Böhlau Nachf. 1978, s. 129, 165; Burian, Bohuslav - Burian, Ilja: Vlastní životopisy prvních tolerančních kazatelů a. v. příslých ze Slovenska. In: Počátky tolerančního evangelictví (Acta reformationem bohemicam illustrantia IV.). Praha, Kalich 1985, s. 16-47.]
- 23 Patzelt, Herbert: cit. dílo (pozn. 10.), s. 301-302; Týž: Pietismus na Těšínském Slezsku. In: Sborník - Setkání evangelíků ze čtyř národů, 24.-26.9.1999. Český Těšín, Slezská církev ewangelická a. v. 2000, s. 20.
- 24 Jazykovou otázkou v liturgii církví na Těšínsku v 19. století se blíže zabývají např. Adamus, Alois: Český jazyk v církvích na Těšínsku. In: Slavnostní list Slezské matice osvěty lidové pro knížectví těšínské. 1898-1918. Nákladem vlastním, Moravská Ostrava 1918, s. 17-18; Londzin, Józef: Jaki wpływ wywarła reformacja na ukształtowanie się stosunków polskich na Śląsku Cieszyńskim. Nakładem „Dziedzictwa bl. Jana Sarkandra“, Cieszyn 1934, s. 16-30.

Lidový malovaný nábytek ve sbírkách Muzea Těšínska

Věslava Branná

Počátky malby na nábytku sahají do 13. a 14. století, kdy se objevují v kostelních inventářích zdobené skříně a malované truhly. Ornamentální malba na nábytku se přibližně od 16. století začala šířit v celém středoevropském prostoru a pod vlivem uměleckých slohů - renesance, baroka a rokoka - rozkvétala do stále větší krásy a rozmanitosti. Lidoví tvůrci převzali z renesančního a barokního slohu motivy tulipánů, karafiátů, narcisů, bodláků a růží. Rokoko přineslo motivy košů s realisticky provedenými kyticemi drobných květin a empírové motivy kytic ve vázách s hranatými uchy.

Těšínské Slezsko je jediným regionem v rámci České republiky, kde se tradice malování lidového nábytku uchovala až do třicátých let 20. století. Muzeum Těšínska se věnuje dokumentaci malovaného nábytku již desítky let a pečuje o jednu z největších sbírek lidového nábytku v České republice. Nejpočetnější skupinou v rámci této sbírky jsou truhly. Nejmladší truhla ve sbírkách Muzea Těšínska je opatřena datací 1918. Chloubou muzejní sbírky je však truhla s datací 1700, patřící k nejstarším exemplářům, které se na území Čech, Moravy a Slezska podařilo zachránit. Kromě truhel, které tvořily základní součást svatebních výbav a sloužily k uchovávání svátečních oděvů, jsou v muzejních sbírkách také malované skříně, koutní skříňky a malé truhličky na cennosti, police na nádobí, kolébka a postel.

Sbírka malovaného nábytku Muzea Těšínska byla poprvé prezentována v ucelené formě na výstavě Lidový malovaný nábytek Těšínského Slezska. Výstava se konala ve dnech od 9. února 2000 do 31. srpna 2000 ve výstavní síni Interklub v Karviné-Fryštátě. I když je tato výstavní síň největší v rámci Muzea Těšínska, přesto se zde mohla prezentovat jenom malá část tohoto rozsáhlého muzejního fondu.

Největší část této sbírky tvoří malované truhly. Je jich celkem 126 kusů. Kromě truhel sbírka obsahuje rovněž 35 částí truhel, hlavně předních a bočních dílů. Je to množství, které dovoluje tuto sbírku hodnotit a provést základní charakteristiku malovaných truhel této oblasti.

Lidové truhly jsou zřejmě nejzajímavějším druhem lidového nábytku, majícího své kořeny v měšťanském prostředí. Předchůdcem malovaných truhel byl úschovný nábytek ve formě dlabaných a kadlubových truhel, známých již od 11. a 12. století a sarkofágových truhel objevujících se od 16. století. V 17. a 18. století se truhla stává

Přední část truhly z roku 1871. Motiv věnců se na čelní stěně objevuje zřídka, mnohem častěji se používal k výzdobě bočních stěn.

Truhlička z Milíkova. Sloužila k uchovávání cenností a drobných věcí. Její dekor napodobuje výzdobu velkých oděvních truhel.

Přední část truhly z roku 1800, Dolní Lištná. Základní náteř fládrováný, dekor je soustředěn do jediné středové plochy, lemované barokně lomenou lištou.

*Truhla z roku 1893, Písečná.
Detail se zajímavým
centrálním dekorem přední
části fládrované truhly.
Vnitřní přítruhlík je výjimečně
umístěn na pravé straně.*

*Truhla z roku 1862, Karviná.
Detail výzdoby přední části
s typickým motivem ptáček.
Zvláštností této truhly
je ponechání přírodního
pozadí u hlavního dekoru.*

*Skříň z roku 1874, Nýdek.
Styl lidového empíru,
konstrukce na rám a výplň,
základna čtyřboká.
Květinové motivy v horních
a spodních výplních se liší.*

stálým prvkem výbavy každé nevěsty, a to nejen v městském prostředí, ale i na vesnici. Rodina nevěsty ukládala do truhly nejvzácnější svatební dary a výbavu. V rámci svatebního průvodu byla truhla vezena na voze a vystavena na obdiv celé vesnici. Čím bohatší nevěsta, tím větší a hezčí truhla, a také těžší. Úloha malované truhly ve svatebním obřadu byla tak důležitá, že se toto téma objevuje i v lidových písních. Po svatbě truhla sloužila k uchovávání rolí plátna, svátečních oděvů, šperků, rodinných památek a jiných cenností. Tento kus nábytku vynikal nad jiné svou barevností a zdobností. Truhla byla vždy předmětem chlouby, proto byla stavěna na dobře viditelném místě u okna. Při výměně generací hospodářů nová truhla nahradila starou, která putovala na horší místo, do komory. Nakonec staré truhly byly vynášeny na půdu, kde se pro ně našlo mnohostranné, avšak méně honosné využití. Sloužily k uchovávání obilí, starých knih a novin, staršího šatstva a jiných odložených věcí. Donedávna byla k vidění na půdě každého starého domu v okolí Jablunkova pěkná řádka rozličných truhel, odrážející vkus a oblíbené tvary několika generací. I když v dnešní době takto zachovalých truhel na půdách již není mnoho, jejich majitelé uchovávají zvláštní vztah k tomuto kusu nábytku, zděděný po svých předcích a jsou si vědomi jejich hodnoty a vzácnosti. Děvčata pocházející z chudších rodin často odcházely sloužit k bohatému hospodáři. Před odchodem z domu si odnášela svoji malou výbavu také v malované truhle, avšak mnohem menší, než byly truhly svatební.

Naprostá většina malovaného nábytku z Těšínského Slezska je opatřena datací. Označení roku je doprovázeno mnohdy slovem ROKU (v jednom případě ROKU PANIE) nebo ANNO. Na základě srovnávání sbírky malovaného nábytku v Muzeu Těšínska zjišťujeme, že slovo ANNO se vyskytuje jen na předmětech datovaných do poloviny 19. století. Slovo ROKU se v tomto období vyskytuje zřídka a používá se vesměs později. Kromě označení roku na čelních stěnách truhel a skříní se někdy objevují jména majitelů nebo výrobců tohoto nábytku. Nejstarší truhla opatřena jménem pochází z okolí Havířova. Nutno podotknout, že se jedná o truhlu s velmi zvláštním (pro tento region) členěním a výzdobou čelní stěny, a proto je možné ji považovat za výrobek pocházející z jiného kraje. Nápis není umístěn na čelní stěně, nýbrž na vnitřní straně víka: MARIA ANNA SHIMANKOWA, ANNO 1770 den 17. Decemb....Na jiné truhle, ze které zbyly již jen boční části, byl dle poznámek v muzejním inventáři nápis Paul Mazur aus Nyder Lischna Tischler Meister. Tato truhla byla z roku 1821.

Další nápisy na truhlách:

Halka. Roku 1835. Polok
Andrys Kubatzka Roku 1849
ROKU 1851 dnia 1. listopad J. Mintus,
Tischlergeselle
Roku 1878 AG
ROKU 1878 ADAM SZIKORA
1882 A.K
MARINA CZMIEL 1892 PAZERIK
na Rok 1918 Anna Wolny

Nápisy na skříních:

ROKU 1886 PAWEŁ BILKO
ROKU 1857 ANNA KARZEL
ROKU 1865 JOHANN. SZYMECZEK

Ve sbírkách muzea Těšínska je rovněž unikátní malovaná postel opatřena nápisem Georg. Kottas. Ostatní druhy malovaného nábytku, jako jsou kolébky, police a malé truhličky na cenosti, nemají žádné textové označení.

Zabýváme-li se polychromií truhel, musíme konstatovat, že velmi těžko se dá označit typická barevnost a motivy v závislosti na datování nebo lokalitě. Jednoduchým statistickým porovnáním lze však říci, že do první poloviny 19. století se převážně dělaly truhly s tmavozeleným základním nátěrem, potom se objevuje spíše modrá barva všech odstínů. Hnědé fládované truhly se vyskytují od počátku 19. století, avšak jejich počet je menší, než truhel zelených a modrých. U truhel modrých a zelených je někdy velmi obtížné určit převažující barevnost, poněvadž staletými působící vnější vlivy původní barvy změnily.

Při komponování dekoru truhly byl hlavní důraz kladen na čelní stěnu. Zde se objevuje datování, texty nebo iniciály. Dekor víka a bočních stěn svou barevností sice navazuje na dekor čela, avšak zřídka se opakuje. U naprosté většiny truhel je čelo rozděleno do dvou čtvercových nebo obdélníkových ploch, ve kterých je rozveden hlavní dekor. Toto rozdělení dekoru je pro Těšínsko typické a v mnoha případech odlišuje těšínské truhly od truhel z jiných regionů. Obdélníkové a čtvercové plochy jsou lemované zpravidla dvojitou barevnou linkou, méně často barevně odlišnou profilovanou lištou, někdy barokně zalamovanou. Pozadí těchto ploch je barevně odlišné od základního nátěru truhly. Charakteristický pro Těšínsko (i když méně častý) je také centrální symetrický motiv, který je buď rozveden po celé ploše čela, nebo v poli ohraničeném zalamovanými lištami. Základní motiv malby tvoří kytice květů ve vázách, džbánkách, květináčích nebo jen svázaných mašlí. Kytice květů jsou někdy doplněny vyobrazením párů ptáčků. Ptáček s klíčem v zobáčku bývá občas zobrazen pod datací nebo klíčovou dírkou. V jediném případě se motiv ptáčka objevuje také na víku. Způsob dekorace víka je různorodý

Truhla z roku 1795, okolí Těšína. Jedna z nejstarších a nejlépe zachovaných truhel je opatřena dřevěnými kolečky, která sloužila k jejímu přemístování. Velmi dobře patrná je malba na víku a prkenném podstavci. Dekor na přední části i bocích je zvýrazněn barokně lomeným lištovým rámem.

Truhla z roku 1700, Bukovec. Při náročném restaurování této nejstarší truhly ve sbírkách Muzea Těšínska byla obnovena malba a rekonstruováno víko. Podstavec truhly se nezachoval. Pod datováním na přední stěně jsou zobrazeni ptáčci – velmi častý zoomorfní motiv na těšínském malovaném nábytku.

Truhla z přelomu 19. a 20. století, okolí Těšína. Bez základního nátěru, malovaný dekor jen ve dvou čtvercových plochách předního dílu.

Postel z roku 1843, Řeka.
Jediný zachovaný exemplář
malované postele z Těšínského
Slezska je opatřen jménem
majitele. Postel je kompletní,
bočnice jsou zdobeny
květinovým dekorem.

Koutní skříňka z roku 1825,
Třinec. Visela obvykle nad
rohovou lavicí a stolem. Byla
určena pro náboženské knihy
a cennosti. Je konstruovaná
na pětiboké základně.

a navíc jej ve většině případů nelze určit pro značnou sešlost. Na bočních stěnách se někdy opakuje motiv z čelní stěny, většinou však ústředním motivem jsou věnce z listů a květů. Na těšínských truhlách se objevuje v několika případech také geometrický dekor.

LITERATURA:

- Báča, L.: Malovaná truhla z roku 1700. Zprávy Okresního vlastivědného muzea v Českém Těšíně, prosinec 1962/31
Černohorský, K.: Těšínská svatební truhla lidová z r. 1725. Jubilejní X. ročenka Slezské muzejní společnosti v Orlové, 1937
Fierla, G.: Sprzëtarstwo ludowe, Płyniesz Olzo, II, Ostrava 1972
Haroková, E.: Malovaný nábytek. Rožnov p. R. 1996
Krzysztofowicz, S.: O sztuce ludowej w Polsce, Warszawa 1972
Piega, K.: Cieszyńskie skrzynie malowane, Český Těšín 1983

Po stránce konstrukční se těšínské truhly liší mezi sebou hlavně typem podstavce. Vývojově nejstarším typem je prkenný profilovaný rámový sokl, který vyčnívá přes stěnu truhly. Později se podstavec rozdělil do dvou a čtyř částí, přičemž byl oddělen od vlastní truhly příkolíkovanou lištou. Postupně s ubýváním hmoty soklu se snižovala i jeho výška, také se zjednodušovala profilace a mizela polychromie. Několik truhel stojí na barokních soustružených nožkách, ojediněle leží na ližinovém podnoží nebo stojí na hranolovitých nohách. Víka truhel jsou zavěšená na kovaných očích nebo pásových pantech. Uvnitř všech truhel jsou na levé straně přítruhlíky („přiskřínky“), často opatřené tajnou skrýší, dvojím dnem nebo šuplíčkem. Výjimkou je fládrovaná truhla z Písečné, která má přítruhlík na pravé straně. V 2. polovině 19. století do lidového prostředí stále více pronikala městská móda, která ovlivňovala venkovský mobiliář. Začaly se vyrábět truhly s šuplíkem ve spodní části se snahou napodobit měšťanské prádelníky a také skříně, které ve výzdobě navazovaly na motivy malovaných truhel. Malované skříně však nikdy nedosáhly na Těšínsku takové obliby, jako v jiných regionech, a dochovaly se jen v několika exemplářích. Malba byla soustředěna podobně jako u truhel do jednotlivých polí umístěných na dveřích skříně. Ve velmi malém počtu se dochovaly do dnešní doby malované koutní skřínky, police na nádobí nebo kolébky.

Vojtěch Martínek a Richard Skácel ve světle korespondence

Kateřina Janásová

„Vojtěch Martínek byl jednou z nejznámějších a také nejvýznamnějších osobností kulturního života na Ostravsku ve dvacátých a třicátých letech našeho století. ...Tento nenápadně vyhlížející člověk žil několika životy a vykonal dílo několika pracovníků“ vzpomínal Vilém Závada.

Ačkoliv se Vojtěch Martínek po studiích natrvalo usadil v Ostravě, nepřerušil osobní a písemné kontakty s přáteli z Brušperka. Vzpomínky na dobu zde prožitého dětství a školních let byly živé. S mnohými „Brušperáky“, kteří ho tvořili a ovlivnili, vedl Vojtěch Martínek bohatou korespondenci. Jednou takovou osobností z brušperských let byl - jeho učitel, vlastivědný pracovník Richard Skácel.

Richard Skácel se narodil 1. dubna 1876 v Kelči¹, byl vychováván v Brušperku adoptivními rodiči.² Vystudoval učitelský ústav v Příboře a poté se stal učitelem na různých školách: v Brumově,³ Brušperku, jako odborný učitel působil v Místku, Paskově,⁴ v Jevíčku, do důchodu odcházel v roce 1929 jako ředitel měšťanské školy v Protivanově.⁵

Učitel Richard Skácel byl pečlivý a stále se zdokonalující vlastivědný pracovník, věnoval pozornost i dějinám hasičstva, zvláště za svého působení v Paskově a Brušperku.⁶

Dobu svého důchodu trávil v Brušperku, kde také 5. února 1941 zemřel. Vojtěch Martínek v nekrologu „Za ředitelem Skácelem“ napsal: „...nejeden detail v mém románovém vyprávění „Stavy rachotí“ je převzat z jeho záznamů ... učil nás, někdejší své žáky, poznávat a milovat svou vlast, své dějiny, svůj rodný jazyk ...“⁷

V roce 1987 daroval syn učitele Skácela - ing. Richard Skácel - muzeu ve Frýdku-Místku pozůstalost svého otce, obsahující korespondenci, osobní dokumenty, množství poznámek k vlastivědné práci, materiály k historii hasičstva aj. Mezi těmito písemnostmi se nachází tři přání a tři dopisy Vojtěcha Martínka z třicátých let 20. století.⁸

První přání je pohlednice - kolorovaná kresba V. Fialy: Jaro na Slovensku. Dataci je možno

určit jen podle špatně čitelného poštovního razítka - 15. 4. (19)36 nebo (19)38, místo podání Moravská Ostrava. V Martínek přeje příjemné velikonoční svátky a podivuje se:

„...jakou máte nepřebornou studnici krajinské historie ...“

Druhá pohlednice je vánoční přání (černobílá zimní krajina), opět bez datace. V. Martínek přeje svému učiteli „... hojně zdraví a vnitřní síly, abyste ještě hojně práce mohl vykonat k poznání naší domoviny ...“

Třetí je opět vánoční přání, ale tištěné i s podpisem Vojtěcha Martínka.

Čtvrtou písemností je ručně psaná kartička s podpisem, opět bez data a bez místa odeslání. Martínek děkuje adresátovi za zaslání čísla A.S.⁹ „... z nichž jsem poznal, že jste si laskavě vzpomněl na můj životní mezník a vypsál srdečným slovem dávné školní roky ... Nemusím snad podotýkat, že mě velmi zajímalo Vaše vyličení starých časů brušperských - to všecko je jak stvořeno pro románové vypsání ...¹⁰ Abych se aspoň trochu odvděčil za všecku laskavost, pošlu Vám za několik dní svou novou (sedmou a snad poslední) básnickou knížku, v níž v poslední Básni „Dech domova“ jsem chtěl vyličit starobylý ráz brušperský ...“¹¹

V pátém listě nabízí Vojtěch Martínek R. Skácelovi, zda by dcera¹² neměla zájem o kurz obchodní akademie. Podotýká, že spojení autobusem z Brušperka by bylo snad možné. Dopis je bez datace a místa odeslání.

Poslední dopis je nejobsáhlejší, datovaný 13. listopadu 1936 v Ostravě-Hrabůvce. Odesílatel děkuje za dopis a dále pokračuje „...měl jsem plán, že vylíčím v románovém cyklu jednak rozkvet řemesel, jednak jejich úpadek, ústup soukeníků před fabrikami, ochuzení, cesta do hutí ve Vítkovicích, tam odcizení a zněmčení ... a opravdu bych chtěl postavit aspoň malý pomníček rodnému kraji, ... sám jako učitel teprve nyní oceňuji, jak učitelovo slovo formuje dětskou duši ... dovoluji si Vám, pane řediteli, poslat zároveň své práce třísvazkové dílo o Ostravě, 13 snad drsné, ale bohužel ostravský

Sbirky Muzea Beskyd
Frydek-Místek

život už je takový - a pak historické obrázky „Na křížovatkách, ...“¹⁴ jejichž první semeno snad bylo vhozeno na brušperské škole ...“

Muzeum Beskyd uchovává ještě pozůstalost Vojtěcha Martínka, kterou získalo na přelomu 70. a 80. let 20. století. Ta obsahuje šestnáct dopisů Richarda Skácecla a jednu pohlednici - přání šťastných vánoč 1942, kterou Martínkovi odeslal ze Vsetína již syn učitele Skácecla.¹⁵ Dále pozůstalost obsahuje lístek se Skácelovými poznámkami ke jménu Klega a pak tištěný letáček z roku 1930 na záchranu soch světců z brušperského náměstí, kde se vyskytuje jméno R. Skácecla - ředitele v.v.

První písemností je korespondenční lístek s blahopřáním Vojtěchu Martínkovi k doktorské promoci (psáno v Paskově 4. 8. 16).¹⁶

Dopisem z Paskova z 30. března 1917 žádá R. Skácel „velečtěního Pana profesora“ o „... několik veršů ...“, kterými by uvedl svoje „dílo“ o čtyřicetileté historii hasičského sboru v Paskově (stal se jednatelem Lašské hasičské župy Křenkovy č.33), o jehož sepsání byl R. Skácel požádán.¹⁷

Korespondenčním lístkem, který je datován 18. 12. (19)18, Skácel děkuje Martínkovi za morální pomoc, že nepodlehli nepravdivým pomluvám a udáním, kterým byl Skácel vystaven.¹⁸

Za pár dní následuje z Paskova osmistránkový dopis, v němž R. Skácel „osvětluje“, jakým způsobem byl u paskovského ředitele očerněn, jak se již od roku 1914 musel bránit udáním, která proti němu byla vznášena, např. za války nebyl dostatečně loajální monarchii, nyní zase není prý dostatečně loajální samostatnému státu. Skácel ujišťuje svého bývalého žáka na svou čest, že své „... působení učitelské i národní na pohovce neprospal jako jiní ...“, jako např. kolega učitel Terrich z Vítkovic, který

„...po 3 roky bříkal šavlí po Paskově ... a... hraje si na velkého vlastence a zasedá na soud vůči mně ...“ Dále připomíná, že práci učitelkou vykonával pisatel dopisu 23 let bez dovolené, že „... si nevyčítatelnou bronchitidu a rozedmu plic uhnal ...“ Také vyslovuje „...vroucí soustrast nad ztrátou pana švagra ...“ Dále ujišťuje, že přes psychické vyčerpání v souvislosti s odhalováním udání se věnuje „... dějinám Paskovska po celou dobu svého působení zde ...“ (11 let). Před válkou i během války prováděl „... na základě místních pověstí archeologické výzkumy se zdařilým výsledkem zejména na straně slezské...“¹⁹

V pozůstalosti R. Skácecla není zachován žádný Martínkův dopis z poválečných let. Jakoby mezi těmito muži ustal písemný kontakt. Richard Skácel odešel na měšťanskou školu do Jevička a následně se stal ředitelem školy v Protivanově na Dražanské vysočině. Vojtěch Martínek rozvinul v těchto letech širokou kulturně-ovševetovou činnost - vedle své učitelké profese byl dramaturgem v „rozvíhajícím se“ Národním moravskoslezském divadle, redigoval časopisy, věnoval se spisovatelské činnosti, přednášel, psal divadelní a literární kritiky.

Ve třicátých letech je už možno zaznamenat opětné rozvinutí vzájemné korespondence. Dopisy Richarda Skácecla z tohoto období jsou nápadně kaligrafičtější, snáze čitelnější.

Richard Skácel napsal Vojtěchu Martínkovi z Brušperka 30. 10. (19)36, kde si užíval zaslouženého „odpočinku“, čtyřstránkový dopis:²⁰ zabírá se řemesly, která kdysi v Brušperku „kvetla“, připomíná slavnost Palackého z roku 1898, kdy on - Richard Skácel - se studenty (mezi nimi i Vojtěch Martínek) předvedli scénku k „řemeslu soukenickému“.

Dále osvětluje původ příjmení Klegas: domnívá se, že „... pochází od subst. Klej - a, psané s g nebo g, lidé, zabývající se výrobou kleje z telecích nožek ... Ve staré době, kde se stavělo většinou ze dřeva, natíraly se trámy vápnem, jehož stálost a pevná přilnavost ke dřevu utužovala se přidávkem kleje ...“. Dále lituje, že „... bolestný vřed na krku radost pokazil a sejítí se s Vámi nedovolil ...“ - nemohl se zúčastnit setkání bývalých brušperských žáků - padesátníků. Richard Skácel vzpomíná „... dívám se denně ke dveřím Vašeho rodného domku ... zda ... usmívající se máti neb Vy se sešitem ...“ se neobjeví. „...Vyprošuji vroucí pozdrav švagrovi Josefovi²¹ staré máti, která se ještě asi pamatuje na Richoša z pošty ...“. Odpovědí je pravděpodobně jediný výše uvedený Martínkův dopis s datací - 13. 11. 1936.

Ředitel Skácel zpětně odpovídá dvoustránkovým dopisem z 28. 11. 1936: blahopřeje

Vojtěchu Martínkovi ke jmenování členem České akademie věd a umění „... kam se dosud nedostal, žáden ze všech studovaných Brušperáků ...“ A dále „... necht p. profesor a milý přítel přijme jmenování čestným členem brušperským ... z rukou i srdcí Vašich rodáků za veškerou Vaši nadšenou literární práci, kterou jste svému rodišti tolik pozornosti ve světě získal ...“²²

Z roku 1937 jsou zachovány dvě pohlednice,²³ datované 27. 3. a 12. 11., týkající se poděkování a přání všeho dobrého, a dopis ve verších (o 2 slokách) - což je přání Vojtěchu Martínkovi k jeho 50. narozeninám (datováno jedenáctého dubna v Brušperku).²⁴

„... nuž hažte dál „panenky“ verši světem hladce to přeje Vám té chvíle - Skácel - k padesátce i jeho žena věrný, tajný - rádce“

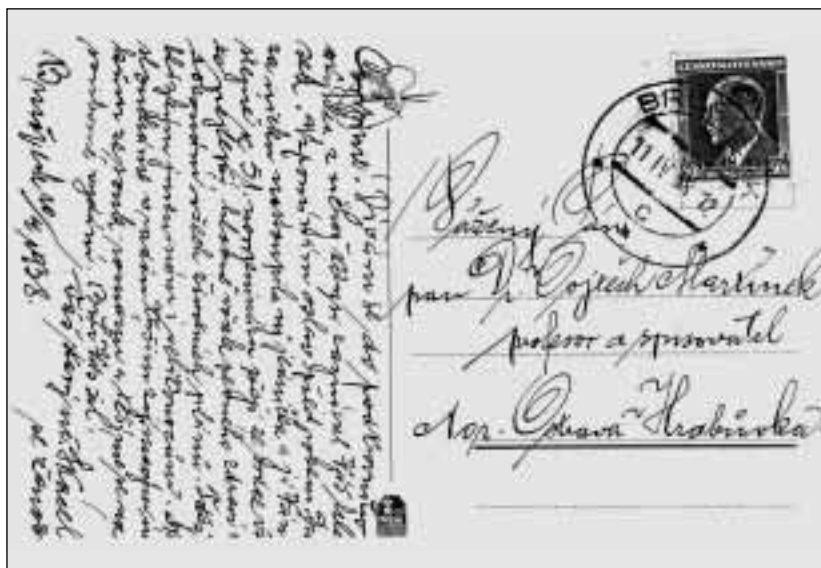
Z tohoto roku jsou ještě dva dopisy (6. a 25. 10.), oba dvoustránkové: R.S. se zmiňuje o pobytu malíře Tomana z Olomouce : „... jehož umělecká ruka zvětňuje na plátně partie starobylého Brušperka, jimiž je celý unešen ...“²⁵

„...Vzpomínal jsem i Bezruč, jak jste téhož dne v Ostravském kraji zajisté dočel. Poděkoval mi stručným veršem za přání k 70. narozeninám. Býval kdysi vítaným hostem na brušperské poště a korespondoval s otcem do smrti. Jeho pseudonym prozradil r. 1900 prof. Kubis. Tenkrát jako akademik, když jej v redakci „Času“ náhodou objevil ...“²⁶

Zde se naskytá příležitost k malé odbočce: Petr Bezruč právě v dopise Vojtěchu Martínkovi (Brno 30. 12. 1920)²⁷ připisuje pozdravení „i pana poštmistra“ (=Františka Scheyera). A v jiném dopise (psáno v Kostelci 30. XII. 39) se básník P. Bezruč V. M. rozepisuje více: „... V Brušperku jsem byl ne raz, stávil se u poštmistra Scheyera, chlapa dobrého, ač přísně černožlutého, a junácky popil u Lisků - Scheyer žil dlouho, Richard Skácel se dostal do Protivanova, kaj věje sedm vichrů denně, skrz jakýsi zlý vrub černožlutý ...“²⁸

Ze 14. dubna 1938 je Skácelovo přání: „...Dnes ...nastoupila už jednička a já Vám stejně k 51. narozeninám přeji ze srdce vše nejlepší, hlavně však pevného zdraví k dokonání všech životních plánů ...“ a zároveň přeje k velikonocům.²⁹

O dva roky později následují z ledna roku 1940 tři dopisy (ze šestnáctého ledna a pak dva se stejnou datací - 20. ledna): hned v prvním lednovém dopise Richard Skácel děkuje „... za velmi cenné informace ohledně naší studentky ...“³⁰ V tomto dopise - kartičce se opět zmiňuje o osobě Petra Bezruče: „... Mám také korespondenci mého ř otce Scheyera s mistrem Bezručem bedlivě uschovanou i s novoročním blahopřáním básníkovým z vězení ve Willersdorfu u Vídně

1917. Býval u nás z Místku častým hostem, ale jenom jako p. Vašek a já se domníval, že pochází z Frýdlantu, kde byla jedna ze sester otcových za hostinského Vaška provdána. Teprve Kubis vše v red. Času v Praze vyčítal a otevřel nám jednou o prázdninách oči.“³¹

Sbírky Muzea Beskyd Frýdek-Místek

V pozůstalosti R. Skácela ve sbírkách Muzea Beskyd se nacházejí také tři pohlednice, které P. Bezruč adresoval F. Scheyerovi:³² všechny jsou psány v němčině a zaslány z Brna, jedná se jen o pozdravy a přání všeho dobrého, pouze jedna z pohlednic je datována samotným básníkem - 27. XII.07, druhou je možno datovat podle poštovního razítka - 1904. V dalších lednových dopisech z roku 1940 Richard Skácel jednak vyjadřuje soustrast Martínkovi nad úmrtím jeho matky a vzpomíná: „... Dosud ji vidím jako rybku vybíhati z domku vždy s úsměvem na rtu svolávající Vás děti ku společnému stolu. Pomáhala také u nás při polních pracích ....“³³ jednak děkuje za starost o vzdělání dcery Marie a vzpomíná na dr. Helferta a dr. A. Nováka,³⁴ ale i na syna svého bývalého paskovského kolegy Martina, kteří všichni již zemřeli. „... V románu „Stavy rachotí“ pozastavil jsem se, jak jste chytl jméno příborského řezníka Kirschbauma, jemuž tak skutečně Kiřbou říkají. Žije tam ještě asi Vaše sestra Mařenka, která byla kdysi v pivovare u strýce Konečného. Nevím, kam se všeci potratili ...“³⁵

Korespondenci učitele a žáka, ředitele a profesora uzavírá Skácelův dopis, psaný v Brušperku 29. ledna 1941 - pár dní před jeho smrtí. Skácel „drahému příteli“ děkuje za překrásný dar - za soubor Martínkových přednášek v knihovně a těší se na Martínkovu „kantorskou kroniku“. On sám chtěl poslat své „... stručné dějiny zdejších škol, ale chci k nim ještě připojit několik podobizen, které se po vytisknutí našly. Snažil se v nich osvětliti nejstarší dějiny zdejší školy z pramenů, které bylo nutno velmi těžce získati ...“³⁶

POZNÁMKY:

- 1 Kelč - okres Vsetín.
- 2 Adoptivní otec František Scheyer býval poštmistrem na poště v Místku v době poštovní úřadování Vladimíra Vaška.
- 3 Brumov - dnes okres Blansko.
- 4 Za svého zdejšího působení byl roku 1907 jmenován čestným členem Spolku vysloužilých vojáků v Brušperku, když předsedou spolku byl jeho adoptivní otec. Toto jmenování je uloženo ve sbírkách Muzea Beskyd ve Frýdku - Místku pod sign. FM 8914 S.
- 5 Jevičko - dnes okres Svitavy, Protivanov - okres Prostějov. Ještě z listopadu 1929 je Skácelova žádost o ředitelské místo na měšťanské škole v Němčicích na Hané (dnes Němčice nad Hanou, okr. Prostějov) - uloženo ve sbírkách MB pod sign. FM 37 473 S.
- 6 Biografický slovník Slezska a severní Moravy, Ostrava 1998, seš. 11, str. 129.
- 7 FM 37 904 S/1.
- 8 FM 37 468 S/1-6: Jen jeden dopis je datován, a to rokem 1936.
- 9 A.S. - jedná se pravděpodobně o zkratku časopisu Anděl strážný. V. Martínek tímto lístkem tak děkuje za článek R. Skácela „Chudobný školáček“, věnovaný Martínkovým padesátinám. Článek vyšel ve výše jmenovaném časopise č. 8, 1937, roč. 56. Uloženo ve sbírkách MB pod sign. FM 37 894 S.
- 10 Viz trilogie: Stavy rachotí, vydáno v roce 1939.
- 11 Báseň se nachází v básnické sbírce „Píseň o domovině“, vydáno v roce 1937.
- 12 Jedná se o dceru R. Skácela – Marii.
- 13 Trilogie „Černá země“.
- 14 „Na křížovatkách národního ducha, vydáno v roce 1936.
- 15 FM 38 248 S/6.
- 16 FM 38 248 S/15.
- 17 FM 38 248 S/13.
- 18 FM 38 248 S/1.
- 19 FM 38 248 S/19.
- 20 FM 38 248 S/18.
- 21 Švagr Josef Klega - zemský poslanec a starosta v Ostravě-Hrabůvce.
- 22 FM 38 248 S/3.
- 23 FM 38 248 S/9,1.
- 24 FM 38 248 S/8.
- 25 FM 38 248 S/12, malíř Karel Toman je uveden ve Slovníku čsl. výt. umělců.
- 26 FM 38 248 S/17: František Scheyer se narodil 10. 5. 1839 a zemřel 12. 8. 1919. Pracoval na brušperské poště v letech 1871 až 1907 - viz: Brušperk - město nikoliv nejmenší, 1969, str. 201. Poslední vůli sepsal F. Scheyer. 17. 1. 1919 - uloženo ve sbírkách MB pod sign. FM 37 484 S.
- 27 Dopis je uložen v Památkovním P. Bezruč v Opavě pod sign. poz. VM.III-6/23 - informace čerpána ze studie A. Závodského: Petr Bezruč - Vojtěch Martínek - vzájemná korespondence, Ostrava 1969.
- 28 Viz dopis R. Skácela z 18. 12. 1918.
- 29 FM 38 248 S/14.
- 30 reakce na dopis V. Martínka (FM 37 468 S/5), jehož datování lze tímto určit na úplný počátek roku 1940.
- 31 FM 38 248 S/10.
- 32 FM 37 487 S/1-3.
- 33 FM 38 248 S/4: v dopise je možná špatná datace, neboť matka Vojtěcha Martínka zemřela až v prosinci 1940.
- 34 Dr. Vladimír Helfert (1886-1845), dr. Arne Novák (1880-1939).
- 35 Mařenka byla Martínkova nejstarší nevlastní sestra (1869-1946), strýc Konečný byl bratr Marie Konečné, první manželky Ludvíka Martínka, Vojtěchova otce, Dopis má sign. - FM 38 248 S/5.
- 36 FM 38 248 S/2.

Krajinské výstavy v Místku a Frýdku v letech 1926 a 1935

Tomáš Adamec

Naším předkům byla vlastní snaha manifestovat svou svěbytnost, svůj um a přináležitost k národu. Za tímto účelem pořádali čas od času národní slavnosti a výstavy. V období 20. a 30. let se v našem regionu kromě řady menších akcí tohoto typu konaly i dvě velké výstavy v Místku a Frýdku. Místecká byla nazvána Jubilejní výstavou moravskoslezského Pobeskydí a byla uspořádána v roce 1926. Měla navázat, jak už je patrné i z názvu, na podobný podnik, který se konal před padesáti lety. Tehdy se v Místku jako sídlo okresu uskutečnila výstava paskovské Hospodářské jednoty. Místek byl tenkrát ještě poněmčený a akti-

vity českého živlu se nesetkávaly na úřadech zrovna s velkým nadšením. Přesto se vlastenecky zaměřeným rolníkům z paskovského hospodářského spolku v čele s Ludvíkem Kubalou podařilo rozproudit nejen hospodářský život v Pobeskydí, ale i přispět k oživení v jiných oblastech. Nastal pokrok ve spolkovém životě, v rozvoji živnosti a podobně.

Na úspěchy této výstavy tedy měla navázat Jubilejní výstava v Místku v roce 1926. Konala se již v českém Místku v době úplné kulturní a politické svobody a zabírala již skutečně celé Pobeskydí, jak na moravské, tak na slezské straně.

Jednalo se o ve své době populární typ takzvané krajinské výstavy, která měla podat obraz kraje v jeho minulosti i přítomnosti, obraz jeho lidu, průmyslu, měla prezentovat v širokém záběru to, co se v kraji vytvořilo. Vycházelo se z myšlenky, že každý kraj má svůj osobitý, nezaměnitelný ráz, a to jak sociální a kulturní, tak průmyslový a zemědělský. Jak trefně napsal redaktor Frýdecko – místeckého kraje, krajinské výstavy byly fotografií duše kraje.

Krajinské výstavy byly pořádány především díky nadšení svých organizátorů, přesto však bylo nutné přihlížet i k ekonomické stránce. Nadšení je pěkná věc, ale kdo to zaplatí? Zkušenost z předchozích podobných akcí, a to nejen v našem regionu, ale po celé republice, naštěstí dávala poměrně velkou záruku, že i frýdecká výstava bude nakonec hospodářsky úspěšná. Krajinské výstavy byly totiž už svou povahou v podstatě jakýmiś veletrhy v malém. Zároveň to byla jedinečná příležitost pro setkávání rodáků z celého kraje, byla to i příležitost pro různé spolky a politické strany, aby konaly své sjezdy. To vše mělo jeden důsledek – velký počet účastníků a s nimi pak spojený hospodářský zisk.

Cíl Jubilejní výstavy (18. 7. – 16. 8. 1926) by se tedy dal stručně charakterizovat asi takto: seznámit širokou veřejnost, nejen na Moravě a ve Slezsku, ale v celé republice, s chudým a opomíjeným krajem, porovnat zdejší výsledky s výsledky v jiných krajích a v neposlední řadě přispět k dalšímu hospodářskému a kulturnímu rozvoji Pobeskydí.

O tom, že organizátoři pojali výstavu opravdu ze široka, svědčí i rozsah plochy, kterou výstava zabírala. Vedle hlavního pavilonu se vystavovalo ve stanu zemědělské jednoty, na místecké radnici, ve státním reálném gymnáziu, v dívčí měšťanské škole, v dívčí obecné škole, hospodářské škole, chlapecké škole, v Národním domě a v hospodářském skladišti ve Frýdku. Dále to byli vystavovatelé s vlastními stánky a vystavovatelé na zemědělském pokusnickém poli. Celkem zaujímaly expozice plochu více než 10 000 m².

Výsledky své práce zde prezentovalo celkem 262 vystavovatelů v oddělení průmyslu a živnosti, z nichž 77 bylo z Místku a 17 z Frýdku. V kulturním oddělení bylo vystavovatelů ještě více, celkem 350. Vystavovaly zde spolky, společnosti, firmy, školy, obchodníci, soukromí výrobci a podobně, a to nejen z Místku a okolí, ale například i z Olomouce či dokonce z Prahy.

V rámci Jubilejní výstavy byla uspořádána i řada jedno i vícedenních výstav např. Kočovná výstavka elektrárenského svazu, sokolská výstavka 39leté činnosti, výstavka drobného hospodářského zvířectva. Svě zájezdy a sjezdy zde konali například čs. Socialisté, lidovci, sociální

Frýdecká výstava 1935

demokraté, svaz klempířů, včelaři, gymnaziální absolventi, hasičské župy, ale i fašistické obce. Uskutečnilo se tu i odhalení Smetanova pomníku a s úspěchem bylo sehráno i několik divadelních představení.

Dá se říci, že se stejnými úmysly jako výstava místecká, byla o devět let později konána další krajinská výstava v sousedním Frýdku – výstava Bezručova kraje (29. 6. – 28. 7. 1935). Popud k jejímu uspořádání dal v roce 1933 Okresní osvětový sbor ve Frýdku. Čtyřčlenný prozatímní výbor se nezalekl všeobecné hospodářské krize, která na první pohled takovému podniku nepřála. Pořadatelé byli přesvědčeni, že jen ruch a podnikání zase zvelebí frýdecký kraj, a s tímto přesvědčováním propagoval výstavu u okolních měst, obchodních a živnostenských společenstev, zemědělských a průmyslových korporací i kulturních organizací. Myšlenka se ujala, a tak se mohl v létě 1934 ustavit definitivní výbor, který ustavil pořadatelský sbor a výstavní prostory. Příprava výstavy se tak mohla naplno rozeběhnout.

Rozdíl mezi frýdeckou a místeckou výstavou bychom mohli spatřovat snad jen v poněkud větším důrazu na národní stránku u frýdecké výstavy. Frýdecký okres měl totiž oproti místeckému v minulosti poněkud komplikovanější národnostní poměry a ty se ve změněné formě promítaly i do jeho vývoje ve svobodné republice. Organizátoři si kladli za cíl, jak se píše ve Frýdecko – místeckém kraji, představit jednak „zapomínaný, přehlížený i mnohým neznámý kraj, který je odlišný od ostatních částí naší republiky“, jednak „upevnit československou jednotu, zúžití československý poměr; a hlavně zdůraznit, že naše Těšínsko není a nemůže být nikdy pro nikoho sporným územím“.

Plně to potvrzuje i prohlášení Joži Vochaly příznačně nazvané Zahajujeme výstavu – tvoříme program. Píše v něm, že „výstava není pro nás pouze obchodním a propagačním podnikem města a kraje – především je pro nás frýdecká výstava velkým všenárodním svátkem, kterým nejen sobě a svým dětem, ale celému národu a světu,

Místecká výstava 1926

dokazujeme nepřetržitou 600letou příslušnost Těšínska ke Koruně české.“

Výstava byla zahájena 29. června v 10 hodin. Počasí pořadatelům přálo, byl krásný slunečný den, jehož průběh máme zaznamenán v již zmiňovaném týdeníku Frýdecko – místecký kraj ze 6. července: „Slavnost byla zahájena Zichovou modlitbou na Řípu, kterou přednesl Skalický smíšený sbor. Následovalo uvítání hostů, zástupců úřadů a korporací předsedou výstavního

výboru vládním radou p. inž. Durasem, pak starostou města Frýdku p. Rudolfem Dokulilem. Nato učinil projev p. ministr Machník, jehož výstižná a povzbuzující řeč byla stále zdůrazňována potleskem přítomného obecnstva. Potom promluvil za zemský úřad vrchní rada okresní hejtmán frýdecký, p. dr. František Cichra. Tím byly projevy skončeny a následovalo slavnostní otevření výstavy předsedou výstavního výboru p. inž. Durasem. Slavnostní akt byl zakončen zahráním státní hymny. Potom si hosté prohlédli výstavu, o níž se vyslovili velmi pochvalně. Pan ministr Machník odebral se po zahájení výstavy do zemědělského pavilónu, který si prohlédl a podané mu informace s pozorností vyslechl. Nato byl zemědělskými osobnostmi zaveden do frýdeckého kina, kde se konal sjezd agrární strany. Tím odpadla prohlídka ostatních významných částí výstavy, ačkoliv předsedové jednotlivých odborů výstavy v expozicích na vzácnou návštěvu čekali, aby panu ministrovi příslušné informace podali a na mnohé výsledky práce zdejšího kraje a na krajové zvláštnosti upozornili. Kolem poledne pan ministr odjel se svou družinou. O naší výstavě se vyslovil velmi pochvalně a vykonanou práci správně ocenil, neboť, jak řekl ve svém zahajovacím projevu, sám pochází z kraje kdysi národnostně utiskovaného a ví, jak těžko se v takovém prostředí žilo a pracovalo. Návštěva výstavy byla první dne uspokojivá. Ve školách i ve výstavních pavilonech bylo stále plno lidí a také u hudebního pavilónu proudilo mnoho obecnstva odpoledne a zejména večer. První den výstavy splnil očekávání a doufejme, že i další průběh tohoto významného podniku bude co nejlepší“.

Také frýdecká výstava byla svým rozsahem velkolepá. Vystavovalo se v Maticíni škole, Bezručově škole, na zámku, v tkalcovské škole, v bývalé strojně, v sokolovně, ve skladišti

Budoucnosti, na hlavním výstavišti a ve speciálních pavilonech průmyslu, obchodu a živností, zemědělsko – lesnickém, v pavilónu města Místku, pavilónu města Frýdku a ve vlastním pavilónu. Plocha, věnovaná výstavním expozicím, zaujímala 12 500 m². Zaregistrováno bylo celkem 157 vystavovatelů, a to z Frýdku 44 a z Místku 14, 99 vystavovatelů bylo odjinud. V kulturním a včelařském oddělení bylo 196 vystavovatelů.

V období výstavy bylo ve Frýdku konáno 18 sjezdů, 4 zájezdy, 2 exkurze, 1 sraz, 45 koncertů, 1 kurs, 1 valná hromada, 7 sjezdových dnů, 5 různých schůzí a 3 rozhlasové reportáže. O všechny návštěvníky přitom bylo jistě velmi dobře postaráno, neboť na výstavišti bylo 6 restaurací a kaváren a mnoho jídelen.

Mezi dlouhou řadou atrakcí, které výstava přinesla, se vyjímá simulovaný letecký nálet na Frýdek dne 30. června. Byl proveden tříčlenným rojem letadel, přičemž letci znázornili střelbu z kulometů útok na živé cíle a svrhli několik bomb. Vojenská správa chtěla vyzkoušet, jak budou fungovat výbory civilní ochrany v takové situaci. Podle tisku dopadla akce dobře.

Nemohla by se ovšem ve Frýdku nebo Místku konat nějaká větší akce, aniž by to neprobudivo tradiční rivalitu u druhého města. U obou výstav o ní přináší Frýdecko – Místecký kraj svědectví. V prvních dnech konání místecké výstavy se prý v Ostravském deníku objevila zpráva, že veškeré frýdecké obyvatelstvo celou výstavu ignoruje. Tato zpráva podle Frýdecko – Místeckého kraje rozladila všechny frýdecké občany na nejvyšší míru. „Naše redakce,“ píše zmíněné noviny, „obdržela spoustu projevů, namnoze podrážděných a stylizovaných... Je to umělé rozdmýchávání nenávisti mezi občany dvou sousedních měst, která celkem žijí v dobrém poměru“. V poněkud sportovnějším duchu se odehrávalo soupeření obou měst při konání frýdecké výstavy. 6. července 1935 uveřejnil Frýdecko – Místecký kraj tučně vtištěnou výzvu: „Senzace výstavy! Místek s Frýdkem zápolí v návštěvě výstavy. V pondělí 22. července nesmí scházeti ani jeden Místečan na výstavě, ježto Místek musí překonat Frýdek počtem svých účastníků. Toho dne bude výstava naše. Musíme je překvapiti a dokázati, že Bezručův kraj není jen Frýdek a výstava jen Frýdečanů! Všichni Místečané v pondělí dne 22. července na výstavu!“

Jak dopadlo soupeření Frýdečanů a Místečanů se už z tisku nedovíme, ale jsme zpraveni o výsledcích výstavy. Místeckou navštívilo podle závěrečné jednatelské a účetní zprávy 63 712 návštěvníků, pro zajímavost v jednom z posledních byl odhalen i Petr Bezruč, který tam zašel inkognito, jak bylo jeho zvykem. Frýdeckou

výstavu pak navštívilo dokonce 80 049 lidí a noviny psaly o frýdecké pohádce. Obě výstavy měly pokladní obrat okolo půldruhého milionu

korun. Shrnutí: obě výstavy byly svými pořadateli i návštěvníky hodnoceny jako velmi úspěšné, a to po stránce obchodní, tak propagační.

POUŽITÉ PRAMENY:

Frýdecko-míšecký kraj, rok 1926, 1935, rok 1938 (6. 3., závěrečná jednatecká a účetní zpráva)

Jubilejní výstava Míšecko-slezského Pobezkydí. Místek 1926. (katalog výstavy)

Výstava Bezručova kraje. Frýdek 1935. (sborník výstavy)

Zpravodaj Jubilejní výstavy v Místku, č. 7 (jednatecká a účetní zpráva)

Nepovolené svatby a jiné trable slezských legionářů na Sibiři

Marek Skýpala

Není žádným tajemstvím, že jeden z pluků československých legií nesl jméno Slezska. Vznikl v roce 1917, prodělal velký ústup z evropské části Ruska i velké bitvy na Sibiři. Po morální krizi našich ruských legií byl 8. střelecký pluk „Slezský“ určen ke střezení Transsibiřské magistrály. Tato služba znamenala kromě pokračování velké únavy, útoků partyzánů i stálá posádková města. To přinášelo naší vojenské správě netušené potíže.¹

Slezané, stojící v sestavě 2. střelecké divize, střezili od února roku 1919 úsek trati Tajga – Mariinsk – Ačinsk. Tento úsek byl dlouhý 330 kilometrů a operovala na něm celá řada partyzánských a loupežných skupin. V polovině listopadu 1919 se pak potvrdila zpráva, putující „tichou poštou“ a velitelství obdrželo rozkaz k přemístění na jiný úsek trati. Ve dnech 21. až 28. listopadu 1919 odjel 8. pluk v 10 vlcích směrem na západ. Dosavadní úsek osmého pluku převzal 5. střelecký pluk. Osmý pluk byl převeden pod pravomoc velitele 1. československé divize Irkutsku.²

Snadno se však napíše, že 8. pluk opustil svůj dosavadní úsek, směnil jej s jiným plukem a přesunul se do nového působiště. Českoslovenští legionáři v Rusku, byli ovšem taky jen lidé. Mnozí střelci, poddůstojníci i důstojníci za dlouhého pobytu v jednom posádkovém městě navázali přátelské vztahy k obyvatelstvu, zvláště pak k ženám. Když pluk najednou zvedl kotvy, nastal ruch. Naši vojáci v Rusku se totiž nesměli ženit bez povolení vojenské správy a pokud nebyli se svou partnerkou ve svazku manželském, nemohla být taková žena přepravována v čs. vojenských ešalonech a reálně hrozilo, že se snoubenci již nikdy neuvidí. Situace se vyhrotila zvláště v Bogotolu, kde celá řada vojáků raději než odloučení riskovala trest a podstoupila nepovolený sňatek. Celá aféra měla svou dohru u plukovního soudu, konaného v lednu 1920 ve Smokontěvské. Všichni provinilci bez rozdílů hodnotí dostali trest domácího vězení na 14 dní. Vojenská správa však uznala sňatek

a manželky našich vojáků mohly být evakuovány s plukem do Československa. Většina odsouzených ve své obhajobě uvádí, že nechtěli opustit svou nynější ženu, která je s nimi v jiném stavu. Mezi odsouzenými se ocitli i důstojníci – poručík František Lanik, podporučík František Doucha nebo podporučík Oldřich Zábrodský. Kolik vojáků však opustilo své bogotolské přítelkyně a kolik se v Bogotolu později narodilo Čechorusů již soudní akta neuvádějí.³

Do 12. prosince 1919 dorazily všechny části osmého pluku na nové stanoviště. 8. střelecký pluk „Slezský“ převzal k ochraně Polovina – Irkutsk, ale střezil ho prakticky je I/8 prapor. Ostatní části byly soustředěny na stanici Innokjentěvské a na nádraží v Irkutsku. 10. a 3. kulometná rota byla vyvagónovaná a obě rotly byly umístěny v městských kasárnách v Irkutsku. Takto stručně a do jisté míry polopřavdivě popsal situaci oficiální plukovní kronikář.⁴ Situace však byla složitější.

S plukem se zde setkal poslanec František Václav Krejčí, člen parlamentní delegace k čs. vojsku na Rusi, který ve svých vzpomínkách zaznamenal zajímavou příhodu: „Totiž v Irkutsku

*Odpočinek,
umělecký almanach
legionářský, Praha 1922*

*ještě bratři ze Slezského pluku nejsou, stojí ještě na nádraží v Innokjentěvské, neboť v tom je právě háček, postavili si hlavu, že do kasáren v Irkutsku, uprázdněných odchodem druhého pluku, nepůjdou, a že neopustí svých těplušek. Ježto všechno jednání ukázalo se marným, žádal mě generál Syrový, abych se k nim odebral a na ně působil. Za mrazivého dopoledne chodil jsem na nekonečném nádraží od roty k rotě a s nasazením veškeré výmluvnosti jim dokazoval, jak zbytečně zdržují celkový pohyb a ruší dispozice velitelovy, ale všechno marné. Hoši stáli neoblomní jako sochy.*⁴³

Na přímou poslancovu otázku, zda mu věří, Osmáci odpověděli, že mu sice věří, ale v tomto bodě neustoupí. Poslanec si domyslel, že legionáři vidí ve svých vagónech jistotu a ve všem ostatním nejistotu, přestal jim to vymlouvat a odešel informovat Jana Syrového. „Generál Syrový, když jsem jej zpravil o svém neúspěchu, velice byl rozezlen a prohlášoval, že složí velení. Nakonec se celá věc urovnala, ale 8. pluk zůstal nadále ve svých ešalonech a kasárny v Irkutsku nebyly obsazeny už žádným plukem, takže naše posádka v největším městě střední Sibíře a našem armádním ústředí byla nadále už velmi slabá.“⁴⁶

Koncem prosince 1919 byla svržena Kolčakova vláda v Irkutsku. Ruskou bílou armádu zachvátil chaos, a protože se nemohla dostat na západ po kolejích, začala ustupovat v ruském mrazu podél trati pěšky a na saních. 3. československá střelecká divize se dostala do kontaktu s postupující Rudou armádou a začala vyjednávat o volném průjezdu čs. legií na západ do Vladivostoku. Admirál Kolčak byl zadržen a vydán nové vládě „politického středu“, zároveň byl zajištěn i ruský zlatý poklad. Jelikož byl 8. pluk v Irkutsku, byl mu svěřen do ochrany. Strážila ho 8. rota. Později však byl předán ke střežení 10. československému pluku „Jana Sladkého – Koziny“.

Začátkem února 1920 odevzdal 8. pluk úsek Polovina – Irkutsk jednotkám 3. čs. divize a nastoupil do pěti vlaků a v polovině února se vydal do Vladivostoku.⁷

I při odchodu z Irkutsku nastal stejný problém, jaký se dostavil při opouštění Bogotolu. Řada

vojáků si za poměrně krátkou dobu strávenou v Irkutsku našla životní partnerky a bez svolení příslušných úřadů se oženili. Pohnutky i tresty byly stejné jako bogotolské cause. Pouze odsouzení byli jiní. Ani Irkutsk se nevyhnul důstojníkům. 14 dny vězení byli mimo jiné postiženi kapitán František Karlík, podporučík Karel Smeal nebo podporučík Ferdinand Kudička.⁸

Pohyb na východ byl velmi obtížný a pomalý. Asi 14 dní stály transporty u Bajkalu, 10 dní ve Verchně-Udinsku, 7 dní u Petrovského závodu. V těchto místech totiž bojovali bolševici s vojsky atamana Semenova a s Japonci. Po průjezdu Čitou (25. březen 1920) byl již pohyb rychlejší. Koncem dubna plukovní ešalony dojezdy do Nikolsk Ussurijska. Pluk zde uctil památku svých padlých bratří průvodem k památníku padlých. Nad vzhledem památníku padlých si povzdechl kronikář 1. roty: „Dopoledne průvod s hudbou na hřbitov k mohyle padlých bratří 8. pl. – plukovník držel řeč (každého, kdo už předešlého dne viděl hrob těch, co přede dvěma lety padli tu za svobodu muselo se srdce naplnit hořkostí nad ubohým vzhledem mohyly...) Kdo by se nerozhořčil nad tím, když vím, co bylo městem na pomník darováno a co se mohlo za tu dobu vykonat!!! Což ani slušného pomníku si bratři nezasloužili? Proč nepostaraly se o nápravu sochařské dílny vojenské správy, jako bylo postaráno o hroby záp. Skupin!! Hle, pár chatrně stmelených, rozpadajících se kamenů s deskou s nápisem – a nic víc. Co pomyslí si cizinec, zavítávší na hřbitov o nás, jak dovedeme ctít památku svých padlých hrdinů... Uvidí-li ten kontrast: nedaleko mohyly čes. dobrovolců je žulový obelisk na hrobě zajatců. Kéž se stane náprava!“⁴⁹ 8. května 1920 dojel první vlak do Vladivostoku.¹⁰

8. střelecký pluk „Slezský“ se nakonec dostal do vysněné vlasti, nastoupil nejprve do posádky Opava, ze které však byl poměrně rychle přemístěn do posádkových měst Místek, Frýdek a Český Těšín. Obyvatelstvo Těšínska pak mělo možnost setkávat se s vojáky při oficiálních státních slavnostech, kde řečníci nejednou mluvili o hrdinných ruských legionářích. Málokdo z diváků však znal i ony drobné pihy na čistém štítu pluku, které však po létech vyvolávají spíše sympatie, než odsudek.

POZNÁMKY:

- 1 Čtenář, který by se chtěl o osudech slezského pluku sibiřských legií dozvědět více, je odkazován na tyto práce: Vláčil, František: Slezský pluk. Místek, nákladem p. pl. 8 „Slezského“ 1933, 98 s.; Nosková, Miroslava: 8. pěší pluk Slezský od bojů v ruských legiích ke 14. březnu 1939. Frýdek-Místek, Muzeum Beskyd 200, 36. s; Skýpala, Marek: Slezský pluk 1917 – 1939, Opava, Bakalářská diplomová práce FPF SU 1999, 136 s.
- 2 Vláčil, František: c. d. s. 62.
- 3 VHA, fond 8. československého střeleckého pluku, k. 20, soudní materiál.
- 4 Vláčil, František: c. d., s. 62.
- 5 Krejčí, František, Václav: U sibiřské armády. Praha, nákladem „Památníku odboje“ 1922. s. 189.
- 6 Tamtéž
- 7 Vláčil, František: c. d., s. 63.
- 8 VHA, fond 8. československého střeleckého pluku, k. 20, soudní materiál.
- 9 VHA, fond 8. československého střeleckého pluku, k. 54, Historický denník 1. praporu 8. stř. „Slezského“ pl., s. 12.
- 10 Vláčil, František: c. d., s. 64.

Nedožitě osmdesátiny Andělína Grobelného a Bedřicha Havlíčka

Radim Prokop

Považujeme za důstojné připomenout našim čtenářům, že letos by se dožili významného životního jubilea dva představitelé společenského a kulturního života na Těšínsku, kteří rovněž stáli u zrodu vlastivědného časopisu Těšínsko. Jde o známé osobnosti z veřejného dění, s nimiž jsou zároveň spjaty počátky Muzea Těšínska, původně Okresního vlastivědného muzea (OVM) v Českém Těšíně. Starší a střední generaci těšínského regionu je není třeba zvláště představovat, neboť svými aktivitami výrazně přispěli, že zmíněný časopis v tehdejších složitých politických poměrech mohl vůbec vzniknout (1957) a jako jeden z mála svého druhu na Ostravsku se dosud udržel a vychází pravidelně.

Byli to Doc. Dr. Andělín Grobelný DrSc. a Mgr. Bedřich Havlíček, kteří se zasloužili v tehdejší rozporuplné době o něco téměř nemožného, co přetrvalo již pětadvacet let a zapustilo hluboké kořeny. Úloha a poslání samotného časopisu byly již dostatečně prověřeny četnými událostmi a našly čelné místo nejen v celém těšínském pohraničí. O uvedení, nadmíru obětavých činitelých, bylo pojednáno u příležitosti jejich sedmdesátin a téměř současného úmrtí, kdy neočekávaně skončila jejich životní pouť. Hesla obou jmenovaných najdeme v Biografickém slovníku Slezska a severní Moravy (sešit 2. A 5.), obsírnější pojednání pak ve Slezském sborníku, monografii Ostrava 18 i na stránkách vlastivědného časopisu Těšínsko. Přesto nebude samoúčelné si znovu uvést některá jejich životopisná data a vyzvednout s odstupem času osobní zásluhy.

Doc. Andělín Grobelný (nar. 21. července 1922) pocházel z nevelké příhraniční obce Závada, nyní tvořící administrativní součást Petrovic u Karviné, kde prožil dědství v rodině železničního zřízence. Narodil se v historicky pohnuté době, nesoucí v každodenních událostech politické důsledky rozděleného Těšínska. Léta jeho dospívání byla poznamenána polským zábořem Těšínska (1938) a následnou německou okupací v tzv. Protektorátu, kam se přestěhoval a dokončil středoškolská studia (1942) na reálném gymnáziu v Ostravě-Přívoze, na němž se z velké části soustřeďovali studenti z okupovaného území sudetského

a těšínského pohraničí. Přejít na vysokou školu byl mu uzavřen násilnou likvidací českých a vysokých škol fašistickým režimem. Neubráníl se totálnímu nasazení v Německu a vykonával práci soustružníka ve zbrojním průmyslu (Plavno v Sasku). Po válce vystudoval Filozofickou fakultu MU v Brně a získal aprobaci středoškolského profesora pro obory historie a český jazyk. Jeden studijní rok (1947-1948) strávil na Jagellonské univerzitě v Krakově. Krátkou dobu vyučoval na střední škole, odkud po dosažení doktorátu definitivně přešel do sféry vědeckého výzkumu, nejdříve ve Slezském studijním ústavu v Opavě, později ve Slovanském ústavu ČSAV, pobočce v Brně, až skončil své vědecko-výzkumné působení ve Slezském ústavu ČSAV v Opavě jako samostatný vědecký pracovník a ve funkci zástupce ředitele ústavu. Habilitoval se v oboru československých dějin (1963) a přednášel na Pedagogické fakultě v Ostravě. Dosáhl hodnosti kandidáta a doktora věd.

Publikační činnost Andělína Grobelného je velmi rozsáhlá a vztahuje se k nejrůznějším úsekům historie. Významné místo zde zaujímá historie Slezska a Těšínska. Kromě starší historie se věnoval politickým, hospodářským

Doc. Dr. Andělín Grobelný DrSc.

a kulturním dějinám, česko-německým a česko-polským vztahům, období nacistické okupace, problematice průmyslových oblastí, regionálnímu místopisu a monografickému zpracování některých měst – Ostrava, Český Těšín, Bohumín a další.

Nadmíru záslužná byla ediční a redakční práce Doc.Grobelného, která se týkala Slezského sborníku, četných publikací vydávaných Slezským ústavem ČSAV, regionálních nakladatelství a přímo vydávání časopisu Těšínsko a Studií o Těšínsku. Kromě samostatných publikací napsal řadu studií, článků, zpráv, recenzí, překladů z polské či německé odborné literatury, přednášel na četných mezinárodních vědeckých konferencích, byl všestranně společensky i občansky aktivní a celkovým efektem vysoce výkonný až do konce života. Zdá se nyní neuvěřitelné, co všechno stačil ve svém pracovním úsilí stihnout a co ještě chtěl vykonat. Uvedené aktivity A. Grobelného jsou stále motivující a nic neztratily na aktuálnosti ani v současnosti, kdy nastupuje a stále více se prosazuje mladá generace, které může být jmenovaný opravdovým vzorem a příkladem pracovního elánu i v pozdějším věku.

Mgr. Bedřich Havlíček, rodák z jižního Valašska (nar. 6. října 1922) pocházel z rodiny sklenáře ve Valašských Kloboukách, vystudoval reálné gymnázium ve Vsetíně a tam také v roce 1941 maturoval. I jeho životní osudy v prostředí okupovaného protektorátu nebyly lehké, musel vystřídat několik zaměstnání včetně dělnické práce, absolvoval soukromou

obchodní školu a získal dobré znalosti v těsnopise, který mohl v pozdějším učitelském působení využít. Také on absolvoval vysokoškolské studium až po válce, nejdříve na UK v Praze a poté na Přírodovědecké a Filozofické fakultě MU v Brně, kde získal aprobaci pro vyučování dějepisu, zeměpisu I těsnopisu na středních školách. Shodou okolností se dostal do učitelských služeb na Těšínsku a tam na Obchodní akademii (dříve Střední ekonomické škole) setrval až do důchodového věku. Svůj odborný zájem zpočátku orientoval na etnografii, regionální vlastivědu a muzejnictví Valašska, externě spolupracoval s muzeem ve Valašských Kloboukách a v jeho Zprávách také publikoval některé dosažené výsledky výzkumné práce vlastivědného a národopisného charakteru. Po přestěhování na Těšínsko jej stále více přitahovala historická problematika tohoto regionu s řadou zajímavých specifik. Podílel se na vydávání Zpráv OVM až do založení vlastivědného časopisu Těšínsko. Z valašské tematiky zpracoval některé kapitoly z dějin venkovských obcí Haluzic a Vlachovic, z prostředí těšínského pohraničí pocházejí kromě několika souhrnnějších studií spíše drobné informativní příspěvky. Spolu s A. Grobelným střídavě redigoval vlastivědný zpravodaj, jehož obsahové zaměření iniciativně ovlivňoval zprávami o literatuře a kulturních akcích vlastivědného významu. Jeho tematicky rozmanité příspěvky obohacovaly přitažlivost časopisu v kruzích širší veřejnosti. Vykonal mnoho záslužné organizátorské práce, patřil k autorskému kolektivu jubilejní publikace k 50. Výročí Českého Těšína a stal se spoluzakladatelem národopisných slavností v Dolní Lomné, k nimž připravoval programové a informační výtisky. Nutno vyzvednout jeho veřejně prospěšnou a popularizační činnost, pedagogické a metodické aktivity v práci se studenty a veřejností, které získal za příznivce těšínského muzea. Drobná až maravenčí Havlíčkova osvětová práce nebyla vždy dostatečně pochopena a oceněna.

Zásluhy A. Grobelného a B. Havlíčka zůstávají i po letech nepopíratelné a nutí k zamyšlení, kolik toho ku prospěchu Muzea Těšínska a regionální publikační činnosti v oblasti vlastivědného zkoumání vykonali. Jejich přínos pro kulturní rozvoj Těšínska neměl by být ani nyní ve zcela jiných společenských podmínkách transformačních procesů a demokratizace nejrůznějších sfér veřejného dění zapomenut a přehlížen. Zasluhují, abychom jim vyslovili právem dík a plné uznání za hodnoty, které dosud přetrvávají.

Muzeum Těšínska se představuje

Hradiště Chotěbuz - Podobora

Jednou z nejcennějších a nejzajímavějších lokalit na území Těšínského Slezska je bikulturní výšinné hradiště v Chotěbuzi – Podobore u Českého Těšína. Nejstarší osídlení na hradiště je spjato s obdobím pozdní doby bronzové a doby halštatské, kdy na místě pozdějšího skvěle ohrazeného slovanského hradiště vznikla neopevňovaná či jen lehce chráněná osada, která se postupně změnila ve fortifikovaný útvar. Někdy v průběhu 5. století př. n. l. byla tato osada dobyta a vypálena a z této katastrofy se již nikdy nevzpamatovala. Po přibližně dvanácti stoletích bylo toto příhodně vybrané místo znovu osídleno a dobudováno našimi předky – Slovany. Hradiště ve slovanském období bylo trojdílné a sestávalo se z akropole a dvou předhradí. Slovanské osídlení na hradiště můžeme rozdělit do dvou fází – starší je kladena přibližně do období od poloviny 8. století do přelomu 9. a 10. století; druhá, mladší fáze, začíná v průběhu 2. poloviny 10. století a končí někdy před polovinou 11. století. Je to doloženo i nálezem stříbrného denáru uherského krále Štěpána (997-1038) v zánikovém horizontu.

Brána s částí hradby, foto: Aleš Milerský

Z archeologických vykopávek, 2002, foto: Vladimír Knöbel

První zmínka o lokalitě pochází z 80. let 18. století (Schröder, 1887). Nejstarší výkopy a sběry tu byly prováděny již před 1. světovou válkou. Hradiště bylo stručně popsáno, celkem správně zařazeno do slovanského období a ztotožněno se Starým Těšínem (Popiołek, 1913-16, 1950, 1958; V. Karger 1917, 1922, 1941). Získaný archeologický materiál byl ukládán v muzeu v Cieszyně. Ve 2. polovině 30. let zde sondoval lesní inženýr Němec W. Rosenfeld z Frýdku-Místku, nálezy z jeho dílem i z předchozích výzkumů se dostaly z valné většiny opět do muzeí v Cieszyně a částečně i ve Wodzisławu Śl., kde jsou uloženy dodnes. V meziválečném období navštívil lokalitu společně s těšínským a opavským badatelem V. Kargerem i polský archeolog J. Żurowski a později v padesátých letech minulého století zde sondoval archeolog L. Jisl. Od roku 1978 vede výzkum doc. PhDr. Pavel Kouřil, CSc., ředitel Archeologického ústavu AV ČR v Brně.

Výzkumem byly získány cenné poznatky o osídlení v minulosti. Plocha hradiště totiž nebyla zničena pozdější stavební či agrární činností, proto je relativně dobře zachovalá. Největší část nálezů tvoří keramika (resp. střepy), dále byly získány kovové předměty (nože, hroty šípů, sekery, železná radlička, srp, náušnice), části žernovu i zuhelnatělé zrní. Výjimečně se uchovaly i ohněm zcela nezežhavené kúly palisády 1. předhradí. Úzká spolupráce od roku 1978 mezi Muzeem Těšínska a Archeologickým ústavem AV ČR v Brně umožnila ve skrovném rozsahu každou sezónu zkoumat halštatské a slovanské hradiště, které má celkovou vnitřní rozlohu 1 ha 74 arů a 59m².

Paralelně s výzkumem probíhá výstavba archeoparku. Byla zahájena na podzim v roce 2001. V první etapě bude vybudována slovanská věžovitá brána s částí hradby v jihovýchodním rohu akropole. Do roku 2006 se počítá s rekonstrukcí celého fortifikačního systému na akropoli, výstavba různých typů obydlí (zemnice, trámová stavba) a výrobních objektů (např. železářská pec), a to na základě skutečností zjištěných archeologickým výzkumem.

S výsledky dlouholetých terénních aktivit a s plány zamýšleného archeoparku v Chotěbuzi-Podobore se můžete seznámit na výstavě Muzea Těšínska „Obrázky z minulosti Těšínského Slezska“ v Českém Těšíně.